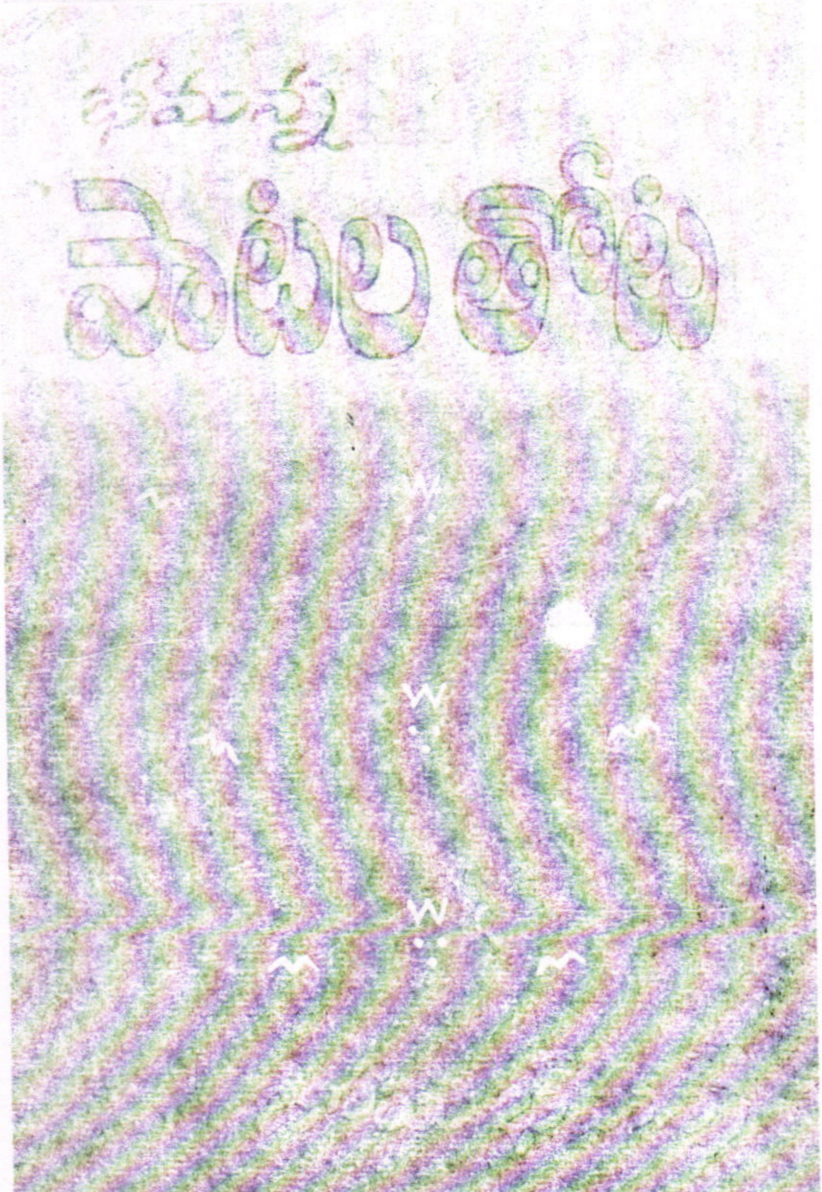

అంకితం

గజలు గాంధర్వ మురళీకృష్ణ గారికి

గాన సరస్వతి మురళీ కృష్ణ!
గజలు గాంధర్వ మురళీ కృష్ణ!
నీ కళ కిదె మా అభివాదం,
లోక శ్రోతల జయ నాదం ॥

ఉరుదూ మధు రస కోశం పిండి
ఉల్లములకు ఉల్లాసం పంచి
మానవతకు దివ్యత పూయించే
మధుర గాయకా, మురళీ కృష్ణ ॥

సత్య సుందర శివం నీ చరిత
సాధు మందిరం నీ వదాన్యత!
అందుకొమ్ము నా పాటల తోట
అలరింపుము నీ తీయని నోట ॥

– భీమన్న

స్పందన

"ఇలు తిరుగు, తిరుగు తిరుగు
ఎక్కడికా పరుగు?
అందున్నది మిరప చేను
అణగును నీ పొగరు!"

పుట్టి నెలైనా కాని కోడె దూడ అందకుండా పరుగులు పెడుతున్నప్పుడు దానిని మరలించడానికి వెంట పరిగెడుతూ నేను చిన్నప్పుడు పాడుకొన్న ఇలాంటి పాటలు కొన్ని ఇప్పుడు నాకు లీలగా జ్ఞాపకం వస్తున్నై.

చిత్రమైన సంగతి ఏమిటంటే, ఇంత వరకూ జ్ఞాపకానికి రాని నా బాల్యం లోని అనేక సంగతులు ఇప్పుడు ఈ ఎనభయ్యో పడిలో జ్ఞాపకం వస్తూ వుండడం. కొన్ని సంగతులు స్వప్నాలలో కనిపిస్తూ వుంటే, మరికొన్ని సంగతులు ఆలోచనల అంచులపై హంసల్లా వ్రాలి పోతూ వుంటున్నై. చాలా స్పష్టంగా వుంటున్నై కూడా. చిత్రాతి చిత్రమైన అనుభూతులకు లోనవుతూ వున్నాను నేనిప్పుడు.

నేను ఆరేండ్ల పిల్లవాడిగా వున్నప్పటి నుంచీ పదహారేండ్ల విద్యార్థి దశ వరకూ కూడా, ఒక పదేండ్ల పాటు ఉదయ సాయం వేళల్లో పశువుల్ని కాశాను. వ్యవసాయపు పనులు చేశాను. అరకలు దున్నాను. కుప్పలు నూర్చాను. నా వయస్సు పశుల కాపరులతో కలసి ఆటలు ఆడాను. పాటలు పాడాను.

" పొండువులు పొండువులు తుమ్మెదా, పంచ
పాండవు లోయమ్మ తుమ్మెదా "

వంటి జానపద పాటలను ఎన్నిటినో నేను మొదటిసారి విన్నది మా అమ్మ వరినాట్లు వేస్తూ పాడినప్పుడు. పని చేస్తున్నప్పుడు పొలాలలోనూ, తీరికగా వున్నప్పుడు ఇంట్లోనూ అలాంటి జానపద గేయాలను మా అమ్మ ఎన్నో పాడేది. మా నాన్న ఇంటి వద్ద వున్నప్పుడూ, తన శిష్యులతో గోష్ఠులు జరుపుతున్నప్పుడూ, వేదాంత గేయాలెన్నో పాడుతూ వుండేవాడు.

మా ఇంటి సమీపం లోనే ఏకతారపై పాడుకొంటూ భిక్షాటన ద్వారా మనుగడ సాగించే ఒక వ్యక్తి వుండే వాడు. వాళ్ళ ఇంటి పేరు అన్నంనీడి. ఆయన పేరు యతిరాజు. అందరూ ఆయనను కవీశ్ అనేవాళ్ళు. ఆయన అన్న తిరుపళ్లెం. నన్ను వాళ్లు తమ్ముడూ అని పిలిచేవాళ్లు. కవీశ్‌కు వచ్చినన్ని జానపద గేయాలు, కథలు మరెవరికీ రావేమో! తీరిక సమయాల్లో నేనెప్పుడూ ఆయన వెంటనే వుంటూ వుండేవాడ్ని.

ఏవేవో గాలిపాటలు నాకు నేనే అల్లుకొంటూ పాడుకొంటూ ఉండడం తప్ప, అప్పటికే ప్రచారంలో వున్న జానపద గేయాలను పట్టుకొని పాడుకోవాలన్న ఆలోచనే ఆనాడు నాకు కలగలేదు. కలిగివుంటే ఎన్నో వేల తూర్పు గోదావరి జానపదాల్ని సేకరించి వుండేవాడ్ని.

ఇదంతా ఎందుకు చెపుతున్నానంటే నేను పుట్టిన, చిన్నప్పుడు పెరిగిన వాతావరణమూ, పరిసరాలూ, పరిస్థితులూ కూడా సంగీత సాహిత్య రసనాదంతో ఎలా పిక్కటిల్లుతూ వుండేవో చెప్పడానికి.

సంగీతం లేకుండా సృష్టి లేదు. సాహిత్యం లేకుండా మానవ జీవితం లేదు. సంగీత సాహిత్య గుణీభూత శక్తి సరస్వతి.

విశ్వం లోని గ్రహ తారాదులు మొదలుకొని జీవిలోని ప్రాణాపాన ప్రవర్తన వరకూ సృష్టిసమస్తమూ ఒక లయలో చలిస్తూ వున్నట్టిదే. మానవుడిలోని హృదయ స్పందన అదే. స్పందన లయబద్ధ మైనట్టిది. లయబద్ధమైన ప్రతీదీ స్వరబద్ధ మైనట్టిది. అది బైటికి పాటగా వెలువడవచ్చు. లోపలనే మౌన రాగంగా వుండిపోవచ్చు. వీణ పలుకుతున్నప్పటి కంటె మౌనంగా వుండిపోయినప్పుడే ఎక్కువ శ్రావ్య సుందరం.

మానవ జీవితం బాల్యంలో క్రీడాసక్త మైనట్టిది. యవ్వనంలో ప్రణయాసక్త మైనట్టిది. ప్రౌఢ వయస్సులో కర్తవ్యాసక్త మైనట్టిది. మానవ జీవితం అంటే ఈ మూడు అవస్థలే. వృద్ధాప్యాన్ని నేను మానవ జీవితంలో ఒక భాగంగా పరిగణించడం లేదు. వృద్ధాప్యం వయస్సుకు సంబంధించినట్టిది కాదు. వయస్సేదైనా, కర్తవ్య నిర్వహణాసక్తిని, కర్మాచరణ సముత్సాహాన్ని కోల్పోయిన తరువాత మానవ జీవితం బ్రతికి వున్నా లేనట్టే లెక్క.

మానవ జీవితంలోని ప్రధానమైన ఈ మూడు అవస్థలలోను కూడా మానవుడు తన్మయుడై ఏ రంగంలో పనిచేస్తున్నప్పటికీ సంగీత సాహిత్యాల శక్తితోనే జీవిస్తాడు.

తెలిసి పాడుకోవచ్చు, తెలియకుండానే అంతఃచేతనలో మౌనంగా స్పందిస్తూ వుండవచ్చు.

అటువంటి బాహ్యాభ్యంతర జీవ స్పందనలే ఈ పాటలు.

ఏ జీవితంలోనైనా పని చేయించేవీ, ముందుకు నడిపించేవీ సంగీత సాహిత్యాలలోని స్పందనలే. పాటలే.

నేను చాలా కాలంగా వ్రాసుకొంటూ, నాలో నేనే పాడుకొంటూ వచ్చిన పాటలు కొన్ని 1951లో రాగోదయం గేయాలుగానూ, 1971లో రాభీలుగానూ ప్రకటించి వున్నాను. రాభీలు సంపుటిలో సుమారు నాలుగు వందల పాటలున్నై. రాభీలు తర్వాత ఈనాటి వరకూ వ్రాస్తూ వచ్చిన విడివిడి పాట లన్నిటినీ కలిపి ఇప్పుడు ఈ పాటల తోటగా ప్రకటిస్తున్నాను.

నిజానికి – వచన, గద్య, పద్య, నాటక ప్రక్రియలలో నేను ఏ రచన చేసినా వాటిలో మధ్య మధ్య సందర్భాన్ని బట్టి గేయాలు వుంటూనే వుంటై. దీప సభ పద్య కావ్యం. దానిలో గేయాలున్నై. రాగ వైశాఖి వచన కావ్యం. దాని నిండా పద్యాలూ, పాటలూ వున్నై. పాలేరు, కూలిరాజు, రాగ వాశిష్ఠం, వాల్మీకి, బాలయోగి, ప్రగతి నాటకాలు. వాటి నిండా పద్యాలూ, పాటలూ వున్నై. బొమ్మ గేయకావ్యం, పైరుపాట, మానవుని మరొక మజిలీ గేయ నాటకాలు. ఈ విధంగా నా ఇతర రచనలలో వందల కొలదీ గేయాలున్నై.

అలా కాక, నేను అప్పుడప్పుడు అనేక సందర్భాలలో విడివిడిగా వ్రాసిన గేయాలను మాత్రమే ప్రత్యేక సంపుటాలుగా వెలువరించాను. అందులో ఈ ''పాటల తోట'' ఒకటి.

తెలుగు శ్రోతలకు నా రాభీల లోని గేయాలన్నీ మొత్తం మీద పరిచయాలే. ఆకాశవాణిలో, దూరదర్శన్‌లో, సంగీత సమ్మేళనాలలో, సభా వేదికల మీద అనేక మంది గాయక గాయనీమణులు రాభీలను పాడారు. పాడుతూనే వున్నారు. ఈ ''పాటల తోట'' కూడా అదేవిధంగా సంగీత సాహిత్య ప్రియుల్ని అలరించగలదనే నా విశ్వాసం.

ఇక ఈ పాటల తోట గురించి –

మానవ జీవితంలోని యవ్వన, ప్రౌఢ దశలను మాత్రమే ప్రధానంగా ఈ తోటలోకి స్వీకరించాను. స్త్రీ పురుష జంటలను ఆలంబనగా చేసుకొన్నాను. సాధారణంగా పురుషుడు బాహ్య ప్రపంచానికీ, స్త్రీ గృహ వాతావరణానికీ అంకితమై పనిచేయడం సహజం. బాహ్య ప్రపంచంలో పనిచేసే స్త్రీలూ, గృహ వాతావరణం లోనే వుండిపోయే పురుషులూ చాలా మందే వుండవచ్చు. నేను స్వభావ ధర్మాన్ని మాత్రమే ఇక్కడ పేర్కొన్నాను. కాఠిన్యానికి, రౌద్రానికి, ఉగ్రతకు పురుషశక్తి సంకేతం, తద్విరుద్ధమైన మార్దవానికి స్త్రీ శక్తి సంకేతం. ఇవి ఎండా, వెన్నెలా వంటి శక్తులు. కర్తవ్య నిర్వహణ బాధ్యత ఇరుపక్షాలకూ సమానమే. ఈ పాటల తోటలో విహరించే జంటలు అలాంటివి.

ఇందులో నాయికను మాధురి అన్నాను. నాయకుణ్ని మహాబాహు అన్నాను. ఎవరి కిష్టమైన పేర్లను వారు పెట్టుకోవచ్చు. నా అభ్యంతరమేమీ లేదు.

కర్తవ్య నిర్వహణ కోసం బాహ్య ప్రపంచంలోకి వెళ్లిన ప్రియుడ్ని ఇంటనున్న ప్రియురాలు తలచుకొంటూ వుంటుంది. అతడి క్షేమాన్నీ, విజయాన్నీ కోరుకొంటూ వుంటుంది. అతడు తన కార్య రంగంలో తీరిక దొరికినప్పుడెల్లా ప్రియురాలిని గురించి ఆలోచిస్తూ వుంటాడు. ఆమె ప్రేమ భావాలపై విశ్రాంతి పొందుతుంటాడు. శ్రమలో ఖర్చయ్యే శక్తిని విశ్రాంతిలో తిరిగి పొందుతూ వుంటాడు.

వారి ఇరువురి మనస్సులూ నిరంతరం కలిసే వుంటై. వివిధ కర్తవ్యాలను గురించి ఉద్బోధలు చేస్తూ, హెచ్చరికలు పలుకుతూ, ఓదార్పులు పొందుతూ వుంటై. పాటలలో మధ్య మధ్య స్త్రీ కంఠమూ, పురుష కంఠమూ కూడా వినిపిస్తూ వుండడానికి అదే కారణం.

ఈ తోటలో పాటలు ఒక క్రమంలో అమర్చబడి లేవు. మామిడి చెట్టు పక్కనే మల్లె పొద వుండవచ్చు. కొబ్బరి చెట్టును లవంగలత అల్లుకోవచ్చు. విరుద్ధ రసభావాలు గల పాటలు పక్క పక్కనే వుండవచ్చు. గృహోద్యానాల వలెనే గృహ జీవితాలలో కూడా నానాత్వంలో ఏకత్వాన్ని గుర్తించి వర్తించక తప్పదు. ఇందులో ఏ పాట కాపాటే సర్వ స్వతంత్రం కనుక, వివిధ రసాల పాత్రలు ఒకేచోట వున్నప్పటికీ వాటిని విడివిడిగా

ఎలా ఆస్వాదించి ఆనందిస్తామో, అలానే ఈ పాటలను కూడా ఆస్వాదించి ఆనందించవలసిందిగా సహృదయుల్ని కోరుతున్నాను.

గేయాలు - గాయకులూ

గానయోగ్య మైనట్టివి గేయాలు. గేయాలు అంటే పాటలు. పాడబడేవి పాటలు. పద్యాలను కూడా రాగయుక్తంగా పాడవచ్చు. అయితే పద్యాలను పాడేటప్పుడు తాళం అక్కరలేదు. గేయాలను పాడేటప్పుడు తాళం అవసరం అవుతుంది.

తాళం వేసుకొంటూ ఒక రిథమ్ (లయ)లో గేయాలను పాడవలసి వుంటుంది. గేయాలకు గానమే ప్రధానం. సాహిత్యం ప్రధానం కాదు. ఎటువంటి మాటలకైనా స్వర కల్పన చేసి పాట కచేరీలు చేయవచ్చు. ఈనాడు మనకు అనేక రంగాలలో వినబడుతున్న పాటలు చాల వరకు ఇలాంటివే. వాటిలో సాహిత్యం వుండడం లేదు సరికదా ఔచిత్యం కూడ వుండడం లేదు. సినీమాలలో, రేడియోలలో, టి.వి.లలో పాటకచేరీలలో ఎవరెవరో వ్రాసిన ఏవేవో పాటలను మనం నిత్యమూ వింటున్నామంటే అందుకు కారణం ఆయా గాయకుల గాత్ర మాధుర్యమూ, స్వర విన్యాసమూ మాత్రమే. సాహిత్యంలోని అకవితను కంటగించుకొంటూనే గానంలోని శ్రావ్యతకు చెవి ఒగ్గవలసి వస్తున్నది.

కవిత అంటే రసవంతమైన ఒక భావం. ఏదో ఒక రసవద్భావం హృదయంగా, దాని చుట్టూ ఏదో ఒక లయలో, ఏదో ఒక ఆకృతిలో అల్లబడిన అందమైన శరీరమే పాట. సాధారణంగా నా పాటలన్నీ ఇలాంటివే. మాత్రా ఛందస్సులో, తాళ బద్ధంగా, భావానికి తగిన రాగంలో నాలో నేను పాడుకొంటూ వ్రాసుకొన్నట్టివే. కొత్తవాళ్ళు కూడ నా పాటలను చదవడం మొదలుపెట్టినప్పుడు, వారిలో ఏ మాత్రం సంగీత కళ వున్నా వారి గాత్రంలో స్వర గతులు నృత్యం చేస్తాయి.

అలాంటి నా పాటలను చాలమందే పాడారు. ఇప్పటికీ పాడుతున్నారు. ఇక ముందు కూడా పాడుతూనే వుండగలరనే విశ్వాసం నాకుంది. అయితే పాడవలసినంత విరివిగా పాడడం లేదనే అసంతృప్తి కూడా నాలో వుంది.

ఎవరైనా ఒక కవి ఒక పాటను వ్రాసినప్పుడు, అది గానరూపంలో ప్రజలకు అందాలంటే, అట్టి కవి స్వయంగా గాయకుడై వుండాలి. లేకపోతే అతని సన్నిహిత మిత్రులు గాయకులై వుండాలి. అంత మాత్రమే చాలదు. అట్టి గాయకులకు ప్రసార, ప్రచార సాధనాలు అందుబాటులో వుండాలి. అట్టి సౌకర్యం నాకు లేదు. భవిష్యత్తులో కలుగుతుందనే ఆశ వుంది.

నేను వ్రాసిన పాటలన్నీ నా హృదయ స్పందనలే. అందులో సహజ భావావేశాలు, తాత్కాలిక ప్రయోజనాలు కూడ వుండవచ్చు. మొత్తం మీద అన్నీ కూడ అందంగా పాడుకోతగ్గవే. కులమత దృక్కోణాల నుంచి కాక, సరస్వతి ఏ హృదయంలో వున్నా అది సరస్వతే అనే సాత్విక, తాత్విక దృష్టితో స్వీకరించగల రసజ్ఞులూ, కళాస్రష్టలూ మాత్రం లభించాలి.

ప్రస్తుతం నా సారస్వతాశ్రమం చాల చిన్నది. అయినా దాని ప్రసార పరిధి విశ్వవిశాల మైనట్టిది. ఈ మహావైశాల్యంలో ఏ క్షణంలో అయినా ఎలాంటి మార్పయినా రావచ్చు. భవిష్యత్తు ఎప్పుడూ ఉజ్వలమైనట్టిదే.

పాటలు పాడేవాళ్ళు, గాయనీ గాయకులు ఎవరైనా సరే సాహిత్యాన్ని విస్మరించ కూడదనే నా ఉద్దేశ్యం. స్వచ్ఛమైన సంగీతానికి సాహిత్యం అవసరం లేకపోవచ్చు. సంగీతం దానంతటఅదే చెవుల ద్వారా గుండెను తాకి మైకం తెప్పించగలదు. అయితే అది మనస్సును కూడా రంజించాలంటే సంగీతానికి ఆధారభూతమైన సాహిత్యం కూడా అర్థం కావాలి. ప్రస్తుతం తెలుగులో ఈ పరిస్థితి అయోమయంగా వుంటున్నది. పాటలు పాడేవాళ్ళు పాటలలోని సాహిత్యాన్ని కూడ స్పష్టంగా పలకవలసి వుంది. సాహిత్యం భావస్ఫోరకంగా వుండాలి. అనౌచిత్య దుష్టం కాకూడదు.

కొన్ని పాటలు - వివరాలు

నేను వ్రాసే పాటలూ, పద్యాలూ, కావ్యాలూ, వచన కవితలూ కూడా శృంగార రస ప్రధానంగా వుంటై. నిజానికి రసం అంటేనే శృంగారం. అది ప్రధానంగా మధురంగా వుంటుంది. అది వివిధ దశలలో, వివిధ రుచులలో కూడా వుండవచ్చు. తియ్యగా వుండేదే కాదు - చేదుగా, వగరుగా, కారంగా, వెగటుగా, కమ్మగా, పుల్లగా, ఉప్పగా వుండేవి కూడా రసాలే. తక్కిన రుచులన్నీ మాధుర్యంలో భాగా లైనట్టే, రసాలన్నీ కూడా శృంగారంలో భాగాలే. శృంగారంలో భాగంగా వివిధ రసాలనూ పోషించే తత్వం నాది.

ఏభై ఏళ్ళ క్రితం నేను వ్రాసిన 'పాలేరు' నాటకంలో కూడ ఇదే పద్ధతి వుంది. దానిని ప్రజలు ప్రజాసాహిత్యం గానూ, దళిత సాహిత్యం గానూ, అమాయకులైన కార్మిక వర్గానికి సంబంధించి విప్లవాత్మక సాహిత్యంగానూ స్వీకరించి, విశేషంగా ప్రదర్శనలిచ్చి ప్రయోజనం పొందడం జరిగింది.

నేను నా సహజ ధోరణిలో సాహిత్యాన్ని సృష్టించుకొంటూ పోతున్నప్పుడు పాలేరు వంటి రచనలనే కొనసాగించవలసిందిగా ప్రజలు నన్ను కోరసాగారు. అందుకు సమాధానంగా ఆనాడే నేను వ్రాసిన ఒక గేయం ఈ సంపుటిలోని మొదటి పాట ''తోటలలో పూలె కాని'' అనేది. మొదటి అఖిల భారత తెలుగు రచయితల సభల సందర్భంలో ప్రకటించబడ్డ ఈ గేయాన్ని ఆ సభలలో పాల్గొన్న డా. భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు నా భుజం తట్టి అభినందించారు. ఒక 30, 40 ఏళ్ళుగా అలా పాత కాగితాలలో పడి వుంటున్న ఈ గేయాన్ని ఇపుడు ఈ సంపుటిలో మొదటి పాటగా చేర్చాను.

ఈ విధంగానే ఈ సంపుటిలో 167 పాటలలో ప్రతి పాటకూ ఒక చరిత్ర వుంది. ఆయా పాటలను నిశితంగా పరిశీలిస్తే వాటి వాటి చరిత్రలు తమంతట తామే ఆవిష్కృతమవుతాయి. ఈ అన్నిటి గురించీ నే నిక్కడ విడివిడిగా చెప్పే అవకాశం లేదు. కనుక ఒక ఏడెనిమిది అంశాలను గురించి మాత్రం ఇక్కడ చెప్పి తక్కిన వాటిని పాఠకుల ఊహలకు వదిలేస్తున్నాను.

''ఇటు తిరుగు, తిరుగు తిరుగు'' (71వ పాట) అనేది నా చిన్నప్పుడు పశువుల్ని కాస్తూ పాడుకొన్న పాట. అంటే 70 ఏళ్ళ నాటిదన్న మాట. అకస్మాత్తుగా జ్ఞాపకం వచ్చింది. దానిని కూడా ఈ సంపుటిలో చేర్చాను. నేను ఈ మధ్యకాలంలో మరచిపోయిన నా చిన్నపుటి అనేక విషయాలు ఇప్పుడు స్పష్టంగా జ్ఞాపకం వస్తున్నై. ఈ మధ్య ఇదొక కొత్త అనుభవం నాకు.

''ఎవరాపగలరురా'' (74వ పాట) అనే పాట తరచుగా ఆకాశవాణిలో వస్తూ వుండడాన్ని అందరూ వింటున్నట్టిదే. చాల కాలం క్రితం ఆకాశవాణిలో లలిత సంగీత నిర్వాహకులుగా వుండిన పాలగుమ్మి విశ్వనాథంగారు స్వయంగా మా ఇంటికి వచ్చి ప్రత్యేకంగా వ్రాయించుకెళ్ళిన పాట అది. యువకులకు గుండె ధైర్యం ఇచ్చే పాట ఇది.

అంబేడ్కరు శతజయంతి ఉత్సవాలకు (సాంఘిక న్యాయ సంవత్సరానికి) మీ కానుక ఏమిటి అంటూ డా. బి.ఆర్.అంబేడ్కర్ మెమోరియల్ ట్రస్ట్ కార్యదర్శి, మిత్రులు గనుమల జ్ఞానేశ్వర్ అడిగినప్పుడు నాకు కలిగిన భావాన్ని పురస్కరించుకొని, అంబేడ్కరుకు సంబంధించిన పాటలు కొన్ని వ్రాసి ఈ సంపుటిలో చేర్చాను (94 నుంచి 104 వరకు). ఈ పదే కాక ఈ వర్గానికి చెందిన పాటలు ఇంకా కొన్ని ఈ సంపుటిలో వున్నై.

దేశ భక్తిని, జాతి శక్తిని ఉద్బోధిస్తూ వ్రాసిన పాటలు కూడా చాలా వున్నై. శాంతి సౌఖ్యా లనేవి బలం ద్వారా సంపాదించుకోవలసినట్టివి. బలహీనులకూ, భీరువులకూ శాంతి సౌఖ్యాలు లభించవు. బలవంతుల పడగనీడల్లో బలహీనులెప్పుడూ భయం భయంగా బ్రతకవలసినట్టి వాళ్ళే. జాతినీ, దేశాన్నీ రక్షించుకోవాలంటే ఆ దేశానికీ, జాతికీ చెందిన స్త్రీ పురుషులందరూ కూడ ధైర్య సాహసాలను, బలదర్పాలను ప్రదర్శించవలసే వుంటుంది. పిరికి జాతికి బ్రతుకు లేదు. ఈ భావాలను లయబద్ధం చేసి గానయోగ్యాలుగా మలచిన పాటలు ఇందులో చాలా వున్నై.

దేవుడికి సంబంధించి పరస్పర విరుద్ధ భావాలను వెల్లడించే పాటలు కూడా ఇందులో కొన్ని వున్నై. ఇక్కడ దైవానికి సంబంధించి నా తాత్విక దృక్పథాన్ని పాఠకులు కొంచెమైనా అవగాహన చేసుకోవలసి వుంది. ''మోక్షం నా జన్మహక్కు'' అనే కావ్యంలోనూ, ''ఇదిగో ఇదీ భగవద్గీత'' అనే భీమన్న భాష్య గ్రంథంలోనూ నా తాత్విక దృక్పథం సంపూర్ణంగా విశదీకరించి వున్నాను. నా తాత్విక సిద్ధాంతం సారాంశం ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే – ''దేవుడు లేడు, పరమాత్మ వుంది'' అనేది.

మనిషిలోని మనస్సే పరమాత్మ. అది ఆయా మనుషుల మౌలిక స్వభావాలను బట్టి ఆయా రూపాలు ధరిస్తూ వుంటుంది. కాగా, ఏ మనిషి కామనిషే పరమాత్మ స్వరూపుడు. పరమాత్మనే దైవం అంటున్నాం అనుకొంటే, ప్రతి మానవుడు దైవస్వరూపుడే అవుతాడు. ఎన్ని మనస్తత్వాల మానవులుంటే అన్ని స్వభావ స్వరూపాలలోనూ దైవం కనిపిస్తాడు. అందుకే దేవుడొక్కడు కాదనీ, మతాని కొక దేవుడు, మనిషి కొక్క దేవుడు వుండడం సహజమనీ నేను ప్రకటించాను.

"దైవంతో భుజం కలిపి పనిచెయ్యి" (109), "నీ మనసే నీ దైవం" (110), "లోకానికి దేవు డొకడు కాదురా" (158) వంటి పాటలలో వ్యక్తమైన భావాలకు ఆధారం ఈ నా తాత్విక చింతనే.

"రావే శ్రీవాణి" (43), "నవ చైతన్య ఝరి" (116), "శక్తికి వందనం" (117) వంటి శక్తి ఆరాధన గేయాలు కూడా అటువంటివే.

ఇందిరాగాంధీ ప్రధాన మంత్రిగా వున్నప్పుడు పేదల కోసం, దళితుల కోసం 20 అంశాల కార్యక్రమాన్ని అమలు పరచడమే కాక, బ్యాంకులను జాతీయం చేసి క్రింది వర్గాల ఆర్థికాభివృద్ధికి ఎంతో ప్రోత్సాహం ఇవ్వడం ప్రారంభమైంది. సోషలిస్టు తరహా సమాజాన్ని నిర్మించడమే లక్ష్యంగా పెట్టుకొన్నామంటూ భారత్‌లో అధికార పక్షాలు పదే పదే ప్రకటిస్తూ వున్నప్పటికీ, అందుకు ప్రయత్నం జరిగింది ఇందిరాగాంధీ పరిపాలన లోనే. అది కూడా బ్యాంకులను జాతీయం చేసిన ఆ ఒక్క సందర్భం లోనే. అందుకు స్పందించిన నేను అందుకు అనుగుణమైన పాటలను ఆ కాలంలో వ్రాయడం జరిగింది. అట్టి పాటలలో కొన్నిటిని కూడా ఈ సంపుటిలో చేర్చడం జరిగింది.

తోటమాలీ, ఉత్తిష్ఠ

తోటమాలీ ఉత్తిష్ఠ అంటూ నేనొక కవిత వ్రాశాను. అది వచన కవితే అయినా పాడుకోవడానికి అనువుగా మాత్రా ఛందస్సులో నడిచింది. ఆ కవిత వ్రాసిన తరువాతనే ఈ గేయ సంపుటికి పాటల తోట అనే పేరు పెట్టడం జరిగింది.

ఈ మానవ లోకం అంతా ఒక తోట. అందులో నలుపు, తెలుపు, పసుపు మొదలైన రంగులలో అనేక వృక్షాలు, లతలు, గుల్మాలు, ముళ్ళ మొక్కలు, చీడ పురుగులు ఎన్నో ఎన్నో. చెట్లపై శుక పిక శారికాది పక్షులు, తుమ్మెదలు, ఉడతలు ఎన్నో ఎన్నో. ప్రాణికోటికి ఆనందం కలిగించే ఈ తోట నిత్యనూతనంగా, సర్వసుందరంగా వుండాలంటే అందుకు బాధ్యుడైన తోటమాలి అవాంఛితాలైన ముళ్ళ మొక్కలను, చీడ పురుగులను, విషసర్పాలను తొలగించి వేస్తూ తోటను పరిశుద్ధంగా వుంచవలసి వుంది.

"పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం" అంటే ఇదే.

ఈనాటి ప్రపంచంలో మానవుడు మానవత నుంచి పతితుడు కావడానికీ, మానవ సమాజం దుర్మార్గ దూషితం కావడానికీ ఈ గీతా సూత్రం పాటించబడక పోవడమే కారణం. శిష్టులూ, సాధువులూ క్రియాహీనులు కావడంతో పాటు దుష్టులూ, స్వార్థపరులూ, క్రియా రంగంలో Activist లుగా విజృంభించడం వల్ల మానవ సమాజం క్షణక్షణం భయాందోళనలతో బ్రతకవలసి వస్తూ వుంది. ఈ దుస్థితికి నేను సూచించే పరిష్కారం సమాజం నుంచి ఆతతాయులను ఎప్పటి కప్పుడు తొలగించుకొంటూ వుండాలనే గీతా సూత్రాన్ని అమలు పరచాలనడమే.

ఈ నా భావాలన్నీ ఈపాటల తోటలో కనిపిస్తాయి.

అవును, ఇదొక తోట!
పరిధి లేని పెందోట!

నానా పత్ర ప్రసూన ఫలరసాలతో
నానా శుక పికాదిక స్వర కల్పనలతో
బృందావన బృంద గానముల తోట!
సకల వృక్ష సహ జీవన వుందోట ॥

సర్వ భూతములకు "సమోహం" అంటూ
"బీజం మాం" సర్వభూతముల కంటూ
భగవద్గీతే బ్రహ్మ క్రీడ జరుపు తోట!
అందరికీ పరమానందం పంచు తోట ॥

తోటలోని ఒక్కొక్క చెట్టూ ఒక్కొక్క జాతిది,
అన్ని జాతులూ కలిసి బ్రతుకుతున్న తోట!
దేని స్వభావం దానిదె అయినా–
అన్ని స్వభావాలూ ఒకే భావమైన తోట ॥

తియ్యటి దానిమ్మ, పుల్లటి నిమ్మ
కమ్మని కొబ్బరి, చేదు వేప
రుచులన్నీ ప్రక్క ప్రక్క బ్రతికే తోట!
కాకులు, కోకిలలు గొంతు కలిపే తోట ॥

ఏదీ పట్టించుకోని తేనెటీగ
అన్ని రసాలనూ ఆస్వాదిస్తూ
మానవతా హృదయ వికాసం కోసం
మధు కోశాలను నిర్మిస్తున్న తోట ॥

తోట మాలికీ తోట
ఆత్మవత్ సర్వ వృక్షాణి!
తోట నిర్వచనం క్రిందకు రాని పురుగులను
తుప్పలనూ నిర్మూలించక తప్పదు ॥

తోట నెల్ల సమదృష్టితో
సంరక్షించుట కోసం
సమ్మానించుట కోసం
తోటమాలీ! ఉత్తిష్ఠ ॥

మతమూ కాదు, దేవుడూ కాదు

ఈనాడు మన దేశంలో కానీ, ప్రపంచం మొత్తం మీద కానీ మానవుల మధ్య ఏర్పడుతున్న కొట్లాటలకు, హత్యలకు, యుద్ధాలకు, మారణ హోమాలకు తాత్కాలిక కారణా లెన్ని వుంటున్నా ప్రధాన కారణాలు రెండుగా కనిపిస్తున్నై - మత భేదం, జాతి భేదం. నిజానికి ఈ రెండూ కూడ పైపై బురఖాలే. వాటి మరుగున వుంటున్న దొకటే - బ్రతుకు తెరువు సమస్య. ఎలా బ్రతకడం అనేది. బ్రతకడం కోసం పోరాడాలి. పోరాటంలో బలం గలవాడే గెలుస్తాడు. గెలిచినవాడిదే రాజ్యం. ఈ ఒక్క ప్రకృతి సత్యమే మతం ముసుగునూ, జాతి (Ethnic) ముసుగునూ సందర్భాన్ని బట్టి ధరిస్తూ వుంది. ఈ విషయంలో దేవుడికీ, దైవభక్తికీ ప్రమేయమే లేదు.

ఇక్కడొక్క వాస్తవాన్ని వివరించవలసి వుంది.

దైవానికీ, దైవభక్తికీ కూడ భాగవతంలోని గజేంద్రుడు సరియైన ప్రతీక. గజేంద్రుడికి దైవం గురించి కానీ, భక్తి గురించి కానీ తెలియదు. అతడికి కావలసింది మొసలి నుంచి విముక్తి. అందుకు తన శక్తి కొలదీ పోరాడాడు. ఫలితం లేకపోయింది. అప్పుడు మరొక రెవరైనా తనకు తోడ్పడితే బాగుండు ననుకొన్నాడు. తన స్వశక్తి చాలదు. ఇక మీద పనికిరాదు. ఏదో ఒక బాహ్యశక్తి సహాయం అవసరం. అట్టి శక్తి మొసలిని చంపగలదై ఉండాలి. అట్టి శక్తి ఎక్కడైనా వున్నదా? ఈ సృష్టికి మూలకారణమైన, ఈ విశ్వాన్ని పరిపాలిస్తున్న "అఖిల వ్యాపార పారీణత" గల పరమశక్తి ఒకటి లేదా? అనే ప్రశ్న అతడి మనస్సులో ఉదయించింది. అదే ప్రశ్నను మనస్సు పదేపదే మననం చేసుకొంది. ఆ మననం అలలు అలలుగా విశ్వాంతరాళాన్ని గాలించింది. తత్ఫలితంగా "విశ్వమయుడు విభుడు విష్ణుండు, జిష్ణుండు" గజేంద్రుడికి సహాయపడగల ఆయుధాలతో అవతరించి తోడ్పడగలిగింది.

అవతరించడం అంటే ఒక చోట (వాయు గుండంలా) కేంద్రీకృతం కావడం. మనస్సు కోరుకుంటున్న రూపంలో శక్తి మెటీరియలైజ్ కావడం.

అందుకే మతకలహాలుగా చెప్పబడుతున్నట్టి వాటిలో మతమూ లేదు, దేవుడూ లేడు, దైవభక్తీ లేదు. అందులో వుంటున్నది ఒకటే ఒకటి – ఆయా మత సమాజాలకు చెందిన స్వార్థ బుద్ధి, పరాక్రమణేచ్ఛ మాత్రమే. ఈ వాస్తవాన్ని విప్పి చెప్పే పాటలు ఈ తోటలో వున్నై.

లోక శాంతికి అవసరం నీతులూ, సూక్తులూ వల్లించడం కాదు. ధైర్య సాహసాలతో దుష్ట శక్తుల్ని ఎదిరించి గెలవడమే.

మతమూ, దేవుడూ వ్యక్తిగతాలు. సామూహికాలు కాదు. ఈ సత్యాన్ని నేను ''మోక్షం నా జన్మహక్కు'' అనే కావ్యంలో విపులంగా చర్చించి వున్నాను.

సాంఘిక న్యాయం

నేను ఈ పీఠిక వ్రాస్తున్న సమయం లోనే ఆకాశవాణిలో ఒక కవిత చదవ వలసి వచ్చింది. ఇది సాంఘిక న్యాయ సంవత్సరం కదా! అదే వ్రాసి చదివాను. చదవడం కాదు, పాడాను. అది పాట కనుక, ఈ క్రింద ఇస్తున్నాను.

అంబేద్కరా, నీవు అవతరించిన నూరు
వత్సరాలకు వచ్చె నవకాంతి!
ఏమిటా కాంతి? ఏ మా నవోదయం?
అందర కొకే న్యాయమన్న జ్ఞానోదయం!

న్యాయ మననేమి? మానవులందరును సమా
నముగ బ్రతికే జన్మహక్కు!
జన్మ హక్కన నేమి? శాంతి సౌఖ్యము లంద
రకు పంచి ఇడు వేద ఋుక్కు!

దేశమున కొక జాతి, జాతి కొకటే నీతి,
నీతి అందరి కొక్కటే;
ఒకడి కొక నీతి, మరి యొకడికి మరొక నీతి
తగదన్న మేధావి మేటి!

ఏక భారత పూర్ణ జాతిని అ
నేక వర్ణాలుగా చీల్చి
వర్ణమున కొక న్యాయమని, న్యాయమును కూడ
ప్రయ్యలుగ జేసి రానాటి దుశ్శాసకులు!

నవ్య భారత రాజ్య రాజ్యాంగమును వ్రాసి,
న్యాయ దేవత నుద్ధరించిన సువీరా!
సాంఘిక న్యాయమే న్యాయమని చెప్పి,
విశ్వ శ్రేయసుడవైన అంబేడ్కరా!

కుల మతమ్ముల భేదములు వద్దు, దేశ పౌ
రుల కెల్ల న్యాయ మొకటే అంటివి!
అందర కొకే న్యాయ మమలు పరచుటె బాధ
లన్నిటికి దివ్యౌషధ మ్మంటివి!

దళితులకు, బడుగు వర్గాలకే కాదు
మహిళలకు కూడ న్యాయము పంచి ఇచ్చితివి!
ఆధునిక ధర్మ స్వరూపా! నవ భార
తాభ్యుదయ జాతి ప్రదీపా!

కుల కలహాలతో సతమత మవుతున్న ఈ దేశం, మత కలహాలకు కూడా గుర్రై చస్తూ వుంది చిరకాలంగా. ఈ కలహాలకు కారణం మతమూ కాదు, దేవుడూ కాదు. సాంఘిక న్యాయంలో చూపబడుతున్న పక్షపాతం. ఈ వాస్తవాన్ని గుర్తించిన డా. అంబేడ్కరు ఆనాటి దేశ విభజన కాలంలోను, స్వతంత్ర భారత రాజ్యాంగ ప్రతిష్ఠాపన

సమయంలోను కూడ శాశ్వత శాంతికి రెండు పరిష్కార మార్గాలను సూచించాడు. అధికార దాహంతో మండిపోతున్న ఆనాటి నాయకులు అంబేడ్కరును లక్ష్యపెట్టలేదు.

అంబేడ్కరు సూచించిన రెండు మార్గాలలోను ఒకటి – కుల మత భేదాలు లేకుండా దేశ పౌరులందరికీ ఒకే సాంఘిక న్యాయాన్ని వర్తింపజేయడం. నలబై సంవత్సరాలకు పూర్వమే చెప్పాడాయన ఈ మాట.

ఈ దేశానికి పట్టిన కుల మత కలహాల పీడకు కామన్ సివిల్ కోడ్ అమలు ఒక్కటే పరిష్కారం. అందుకే ఈ పాటను ఇక్కడ ఇస్తున్నాను.

ప్రపంచ మానవు లందరూ సుహృద్భావంతో సహజీవనం చెయ్యడం నా కవితా లక్ష్యం. అందుకు సర్వతోముఖ సమానత్వం అవసరం.

అంకితం గురించి

నాకు చిన్నప్పటి నుంచీ ఆకాశాన్ని చూస్తూ చుక్కల్ని లెక్కపెట్టడం అలవాటు. నేను పుట్టిన వూరు మామిడికుదురు గరువు ఆ కాలంలో ఒక చిన్న అడవిలా ఉండేది. విద్యుద్దీపాలు లేని కాలమది. రాత్రి వేళల్లో చెట్ల నీడల్లో వెల్లకిలా పడుకొని ఆకాశంలోకి చూస్తూ వుంటే – రకరకాల రంగుల, సైజుల నక్షత్రాలతోనూ, గ్రహాలతోనూ ఉజ్వలంగా వెలిగిపోతూ కనిపించే ఆకాశాన్ని, దాని సౌందర్యాన్ని వర్ణించడం ఎవరి తరమూ కాదు. ఆ సుదూర తీరాల్లోకి సశరీరంగా పోయి ప్రతి తారనూ పలకరించాలని వుండేది నాకప్పుడు.

సూర్యుడు పగటికీ, చంద్రుడు రాత్రికీ అధినేతలు. చంద్రబింబాన్ని స్త్రీ రూపంలో వూహిస్తే, ప్రకృతి పురుష తత్వం ఆ రోజుల్లోనే నాకు లీలగా కనిపించేది. పాలవెల్లిని చూసినప్పుడు ఒక అపూర్వమైన అనుభూతి కలుగుతూ వుండేది. పాలవెల్లిని (Milky way) పాలపుంత అని కూడా అంటారు. ఇది శ్రవణ నక్షత్ర ప్రాంతం లోని విష్ణుపాదాల నుంచి పుట్టి ఆర్ద్రానక్షత్ర ప్రాంతంలోని శివుని శిరస్సుపై పడుతున్నట్లు వుంటుంది. ఇది ఆకాశగంగ. దీనిని పాలవెల్లి అనడం బాగానే వుంది. దీనిని పాలపుంత అని ఎందు కంటున్నారో అప్పుడు నాకు అర్థమయ్యేది కాదు.

మామిడికుదురు గరువు మీద పేద కూలీలైన హరిజనులు చాలా మంది గవర్న మెంటు పుంతలలో వుంటూ వుండే వాళ్ళు. మేం వుండేది కూడా అక్కడే. భూమి

మీద మేం వుంటున్న పుంతకీ ఆకాశంలో పాలపుంతకీ సంబంధం ఏమైనా వున్నదా? పేరుతో పోలిక వున్నది కదా! సంబంధం కూడా వుండే వుండాలి. ఈ ఆలోచన వచ్చినప్పుడు నేను చాలా ఉద్రిక్తుణ్ని అయ్యాను.

పాలపుంతలోని కోట్లాది నక్షత్రాల లాగే భారతదేశంలో పుంతల్లో బ్రతుకుతున్న కోట్లాది దళితులు కూడా అద్భుతమైన తేజో వైభవాలు కలవాళ్ళే అనిపించి నేను నిజంగా వివశుణ్ణే అయ్యాను. పాలపుంతలోని వివిధ తారలను గుర్తించడానికి ప్రయత్నం చేసినట్టే ఈ భూమి మీద పుంతల్లో బ్రతికే కోట్లాది దళితులలో ప్రతిభావంతులనూ, వ్యుత్పన్నులనూ, తేజోవంతు లనూ, కళాస్రష్టలనూ గుర్తించడానికి ప్రయత్నం చెయ్యడం నాకు అప్పటి నుంచే అలవాట యింది.

అప్పటివరకూ కనిపించని ఒక్కొక్క తార ఆకస్మికంగా ఉజ్వలంగా వెలిగిపోతూ దర్శనమిస్తూ వుండడం ఖగోళ పరిశీలకులకు అపూర్వమేమీ కాదు. అయితే అటువంటి తార ఆకస్మికంగా ఒక రోజున దర్శన మిచ్చినట్టు కనిపించినా అది ఎంతోకాలంగా, పుట్టినప్పటి నుంచీ కూడా ఎదుగుతూ వచ్చినట్టిదే. మన దృక్పథం లోకి వచ్చినప్పటి నుంచే అది మనకు కనిపిస్తుంది. దానిని మనం గుర్తిస్తాం. ఆ విధంగా నాకు ఒక ఢిల్లీ గాన సభలో సన్మానం అందుకొంటూ కనిపించిన ఉజ్వల గాయక తార గజల్ గాంధర్వ డి.మురళీకృష్ణ IAS గారు. ఆయన అంతకు ముందు ఎంతోకాలంగా వివిధ ఉద్యోగ పదవులలో మా మధ్యనే వుంటున్నా, నాకు కన్నులు జిగేలుమనేటట్లు కనిపించిందా సందర్భంలోనే.

ఏ తార అయినా పుట్టగానే ప్రకాశిస్తుంది. ప్రకాశిస్తూ పుడుతుంది. కవుల, కళాస్రష్టల విషయంలో ఈ వాస్తవం మరీ స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది.

మురళీకృష్ణగారి జన్మస్థలం తూర్పుగోదావరి జిల్లా, కాకినాడ తాలూకా లోని పత్తిగొంది గ్రామం. అది చిన్న గ్రామం. అది ఫ్రెంచి యానాంకు చాలా దగ్గరలో వుంది. ఫ్రెంచి యానాం పేరు ఇక్కడ ఎందుకు చెపుతున్నానంటే అక్కడ నాకు కూడా చాలామంది బంధుమిత్రులున్నారు. ''దున్నా'' ఇంటి పేరుగల ఒక ప్రముఖ కుటుంబంతో నాకు మంచి పరిచయం వుంది. ఫ్రాన్సు దేశంతో ఆ కుటుంబానికి గొప్ప వ్యాపార సంబంధాలుండేవి. వ్యాపారంలో ఆనాడే (యాభై సంవత్సరాల క్రితం) లక్షలు గడించి, ఆ జిల్లా హరిజనులలో అత్యధిక ధనవంతులుగా కీర్తి గడించిన కుటుంబ

మది. ఆ కుటుంబంలోని, అప్పటికే నా కంటే చాలా పెద్దవాడైన దున్నా కమలనాభం గారితోనూ, ఈలి వాడపల్లి మున్నగు వారితోనూ జిల్లాలో చాలా చోట్ల తిరిగి హరిజన పేటల్లో ప్రచారాలు చేస్తూ అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు నిర్వహించే వాళ్ళం. యానాంలోని ఈ దున్నా కుటుంబం కూడా చాలా కాలం క్రితం పత్తిగొంది నుంచి యానాంకు మారిందేనట.

ఆ ప్రాంతంలో దున్నా వారి వంశం సుప్రసిద్ధ మైనట్టిది. హరిజనులలో భూస్వాములూ, ధనవంతులూ చాలా తక్కువ మంది వుంటారు. అందులో దున్నా వంశం ఒకటి. పేరెన్నికగన్న భూస్వాములు, గొప్ప వ్యవసాయదారులు, బహుశా భూమిని దున్నడం అనే క్రియ నుంచే దున్నే, దున్నా అనే క్రియా విశేషణాలు పుట్టా యనవచ్చు. దున్నే కుటుంబం కాబట్టి ఆ కుటుంబానికి దున్నా అనేది ఇంటి పేరుగా వచ్చి వుంటుంది.

మురళీ కృష్ణగారి తండ్రి ధనరాజు గారు. తల్లి మంగమ్మగారు. ధనరాజు గారు ఆ ప్రాంతంలో సుప్రసిద్ధులు. ఆ చుట్టు ప్రక్కల చాలా గ్రామాలకు ఆయన పెద్దగానూ, సలహాదారుగానూ, వ్యవహరించేవారు. నాటకాలలో నటించే వారు. శ్రావ్యంగా పాడేవారు. వైద్యం చేసేవారు. ఆ జిల్లాలోనూ, ఇతర ప్రాంతాల లోనూ కూడా పచ్చకామెర్ల వ్యాధికి ధనరాజు గారి వైద్యాన్ని మించిన వైద్యం మరొకటి వుండేది కాదు. ఎంతగా ముదిరిపోయిన పచ్చకామెర్ల నైనా ఆకు పసరుతో మూడు పూటల్లో తగ్గించే వారట. సంగీతం వలెనే ఈ వైద్యం కూడా మురళీకృష్ణ గారికి వారసత్వంగా వచ్చినట్లుంది.

పువ్వు పుట్టగానే పరిమళించక పోవచ్చు. తార పుట్టగానే ప్రకాశిస్తుంది. ప్రకాశిస్తూ పుడుతుంది. మురళీకృష్ణ గారు ప్రకాశిస్తూ పుట్టిన సంగీత తార. గాయకద్యుమణి. పాడుకొంటూ పై కెదిగిన వాడు. బాల్యంలో, విద్యార్థి దశలో, ఉద్యోగ రంగంలో, అధికార పరిధిలో సంగీత సరస్వతి తోడుగా, గాత్రలక్ష్మి బాసటగా క్రమ వికాసం పొందుతూ వచ్చిన వాడు. 1986లో ఢిల్లీలోని రాష్ట్రపతి భవనంలో రాష్ట్రపతి జైల్‌సింగ్ గారి ఆహ్వానాన్ని పురస్కరించుకొని అద్భుతంగా గజళ్ళు పాడి అపూర్వ సన్మానాన్ని అందుకొన్నప్పుడే మనలో ఇంత గొప్ప కళాకారుడున్న సంగతి నాకు తెలిసినప్పటికీ,

సంగీత కళాకారుడిగా ఆయన గురించి అంతకు చాలా ముందే లోకానికి తెలుసు. 1972లోనే మురళీ కృష్ణగారు హర్యానా ప్రభుత్వం నుంచి ఉత్తమ గాయక అవార్డును గెలుచుకొని వున్నారు.

మురళీకృష్ణగారు 1972 ఐ.ఎ.ఎస్. బ్యాచ్‌కి చెందిన వారు. ఆనాటి నుంచే పదవితో పాటు సంగీత ప్రస్థానం కూడా అభ్యుదయ వేగాన్ని అందుకొంది. గజళ్ళు పాడడంలో భారతదేశంలో ఉర్దూ భాషేతరులలో ఇంతటి వాడు లేడు అనే ఉన్నతోన్నత స్థితికి అందుకొంది.

గజల్ అనేది ఒక కవితా ప్రక్రియ. ఒక ప్రణయ గేయం. ఎన్ని నడకలు నడిచినా, ఎన్ని పోకడలు పోయినా పాట రూపంలో వుండి విప్రలంభ శృంగారంలో పర్యవసించే కవితను గజల్ అనవచ్చు. ఈ గజలు పుట్టిందీ, పెరిగిందీ ఉర్దూ భాషలోనే. మురళీ కృష్ణ గారు పుట్టిందీ, పెరిగిందీ తెలుగు భాషలో, తెలుగు సంగీతంలో. తెలుగువాడైన మురళీకృష్ణను ఉర్దూ గజలు గాంధర్వ రీతిలో వరించడం అద్భుతమూ, అపూర్వమూ. అందుకే ఈయన పట్ల 'గజల్ గాంధర్వ' బిరుదం సార్థక్యం సంతరించుకొన్నది.

మురళీకృష్ణగారు గజళ్ళను ఎంతో సహజ శ్రావ్యంగా పాడుతారు. రేడియోలో, దూరదర్శన్‌లో, ప్రత్యేక గాన సభలలో ఈయన గజళ్ళు ఈనాడు జిగేలు మంటూ గుబాళిస్తున్నై. ఎన్నో కాసెట్లు తయారయినై. ఎన్నో ప్రత్యేక కార్యక్రమాలలో ఈయన గజళ్ళు పాడి అందువల్ల వచ్చిన ధనాన్ని వివిధ సంస్థలకు విరాళంగా ఇవ్వడం జరిగింది. బొంబాయి లోని రవీంద్ర నాట్య మందిరంలో రెండు గంటల పాటు సాగిన ఈయన గజల్ గానానికి మెచ్చి ఉపరాష్ట్రపతి శంకర్ దయాళ్ శర్మగారు సమర్పించిన పదివేల రూపాయలను మురళీ కృష్ణగారు ఆంధ్రప్రదేశ్ వరద నివారణ నిధికి ఇచ్చివేశారు. అలానే ప్రధాన మంత్రి సహాయ నిధికీ, ముఖ్యమంత్రి సహాయ నిధికీ తన గజల్ కచేరీల ద్వారా ఒక లక్ష రూపాయలకు పైగా సేకరించి అందచేశారు.

ఒకసారి ఈయన గజల్సు పాడి సేకరించిన యాభై వేల రూపాయలనూ వృత్తి కళాకారుల గృహ నిర్మాణ పథకానికి అందచేయడం నేను స్వయంగా చూశాను. ఆ సభలో నేను కూడా పాల్గొన్నాను. ఆ సభలోనే "ఉర్దూ గజళ్ళు మన తెలుగు గజ్జలు" అని నేను ఇచ్చిన నిర్వచనం ఆడియెన్సులో హర్షామోదాలను కలిగించింది.

మురళీకృష్ణగారి గురించి ఇలా ఎంతైనా వ్రాయవచ్చు. ఆయన పాడే గజల్పును గురించి ఒక పరిశోధక గ్రంథాన్నే నిర్మించవచ్చు. ఇక్కడ నేను చెప్పదల్చుకొన్నది అంతటి ఉత్తమోత్తమ గాయకుడికి ఈ నా పాటల తోటను అంకితం ఇవ్వడం ద్వారా గర్వపడు తున్నాననేది.

"తెలుగులో కూడా ఎన్నో గజల్సు వున్నై కదా! ఇప్పుడు మీరు పాడుతున్న బాణీలోనే తెలుగు గజల్పును కూడా పాడండి." ఇది చాలా మంది తెలుగు సహృదయులు మురళీకృష్ణ గారికి తెలియచేస్తున్న కోరిక. ఈ కోరికను మురళీ కృష్ణ గారు తీరుస్తారనే నేను కూడా ఆశిస్తున్నాను.

9-2-1991 – భీమన్న

ఎందరో బ్రాహ్మ మూర్తులు

గేయ కావ్య సంపుటిని ముద్రించడంలో నాకు అనేక ముఖాలుగా ప్రోత్సహించిన వారూ, తోడ్పడిన వారూ చాలామందే వున్నారు. వారందరికీ నేను కృతజ్ఞతలు చెప్పుకోవలసి వుంది.

నా పాటలను పాడడమే కాక వీటి ముద్రణకు అనేక విధాలుగా తోడ్పడిన గజల్ గాంధర్వ మురళీకృష్ణ గారికి కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా ఈ గ్రంథాన్ని అంకితం ఇస్తున్నాను. గాన సరస్వతికి గేయ కృతిని సమర్పించు కోవడం ఇది.

రాగోదయం లోని గేయాలను తొలిసారిగా ఆకాశవాణిలో పాడిన గాయకులు, మిత్రులు షేక్ మహబూబ్‌గారు. అది 40 ఏళ్ళ నాటి సంగతి. అప్పటికి మేం ఒకరి కొకరం అపరిచితులం. అదే వరుసలో మల్లిక్‌గారు, బాలసరస్వతిగారు, శాంతకుమారి గారు కూడా పాడారు. తరువాత తరువాత రాభీలలోని గేయాలను పాడినవారు చాలామందే ఉన్నారు. వారిలో చాలామందిని రాభీలు గ్రంథ పీఠికలో చూడవచ్చు.

పుంభావ సంగీత సరస్వతిగా అఖిలభారత జనతకు ఆనందం కలిగిస్తున్న పద్మశ్రీ డా॥ మంగళంపల్లి బాలమురళీకృష్ణగారు రాభీలలోని "చూచేకొలదీ సుందరము"అనే పాటను పాడగా అది ఆకాశవాణిలో ఈ మాసపు పాటగా తెలుగుతల్లిని అలరించింది. సుప్రసిద్ధ గాయకులు డా॥ అశోక్ కోనాడగారు, లోకనాథ శర్మగారు, కె.బి.కె. మోహనరాజుగారు, పి.వి. చలపతిరావుగారు, మహాభాష్యం చిత్తరంజన్‌గారు, ఓగిరాల నరసింహమూర్తిగారు, విజయలక్ష్మి శర్మగారు, పాలపర్తి మధుసూదనరావు గారు, డి. ప్రసాదరావుగారు, పి. సాయిబాబాగారు, బొజ్జా కృష్ణశాస్త్రి గారు మున్నగు సంగీత సారస్వతులకూ – ఇంకా ఇప్పుడు పాడుతున్నవారికీ, ఇకముందు పాడబోయే వారికీ కూడా నేను కృతజ్ఞుడ్ని.

నా సాహిత్యానికి నిత్య సౌహార్ద పోషకులుగా వుంటున్న డా॥ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారికీ, డా॥ బాపురెడ్డిగారికీ, జస్టిస్ పున్నయ్యగారికీ, వాసిరెడ్డి సీతాదేవిగారికీ, డా॥ ఉండేల మాలకొండారెడ్డిగారికి, దరువూరి వీరయ్యగారికీ, జె. అమ్ములయ్యగారికీ,

వేదయ్య గారికీ, ఎమ్. నిత్యానందరావుగారికీ, ఎమ్.ఎన్.భూషిగారికీ, డా॥ఆపదరావు గారికీ, సూర్య విశ్వనాథ్ గారికీ, జొన్నకూటి నాగేశ్వరరావుగారికీ, గనుమల జ్ఞానేశ్వర్ గారికీ, ఆచార్య పేర్వారం జగన్నాథం గారికీ, ఆచార్య కొలకలూరి ఇనాక్ గారికీ, కె. నాగయ్య గారికీ, జె.బి. రాజుగారికీ, నీతిపూడి భాస్కరరావుగారికీ, రామదాసు గారికీ, దేవి శెట్టిరావు గారికీ, స్వర్ణ వేమయ్యగారికీ, గోపాల చక్రవర్తిగారికీ, డా॥ కొండవీటి వెంకటకవి గారికీ, డా॥ వేటూరి ఆనందమూర్తిగారికీ, నిమ్మల అర్జునగౌడ్ గారికీ, ఇలా వ్రాసే కొలదీ ఎన్నో పేర్లు వస్తూనే వున్నై. వీరందరికీ కూడా నా అభివందనాలు.

ముఖచిత్రం చిత్రించిన సూర్య విశ్వనాథ్‌గారికీ, చక్కగా ముద్రించిన పద్మావతీ ఆర్ట్ ప్రింటర్స్ అధిపతి శ్రీనివాస్ గారికీ నా ప్రత్యేక నమస్సులు.

ఇక ఈ తోటలో ప్రవేశించండి. ఆనందించండి.

9.1.1991

– భీమన్న

1
తోటలలో పూలె కాని

తోటలలో పూలె కాని
తుప్పలు కనిపించవా?
కొలకులలో మీను లేన
జలగలు కనిపించవా?
కనిపించక కాదు–
నా కను లందుకు కాదు!

కోకిల గానమె కాని
కాకి గోల వినిపించద?
తుమ్మెద పాటే కాని
చిమ్మట రొద వినిపించద?
వినిపించక కాదు–
నా వీనులు అందుకు కాదు!

స్వాదువైనదే కాని
శ్రావ్యమైనదే కాని
హృద్యమైనదే కాని
ఇతర మేది నిను తాకద?
నను తాకక కాదు-
నా తను వందుకు కాదు!

నా భవిష్యత్ అంధకారం
నా పథం బహు సర్ప ఘోరం,
అమృతం కోరనిచో, నా
యాత్ర కింక ఫల మేమీ?
బాధ లేక కాదు-
నా బ్రతు కందుకు కాదు!

2

ఇది నా తోట

ఇది నా తోట
ఇది నీ బాట,
నీ కొరకె ఈ పూల బాట
నీ కొరకె ఈ పండ్ల తోట ॥

తోటలో బాట-
బాటలో పాట
ఎలమి పాటలె వెలుగు బాట
చెలిమి పాటలె బ్రతుకు తోట ॥

పూల రంగుల వ్రాలి
పూ దేనె రుచి దేలి
పరిమళ స్నపితలై
భ్రమరాలు పాడుకొను ॥

బాట కిరు ప్రక్కల
తోటలో దశ దిశల
సరస ఫలముల గ్రోలి
శ్రావ్య గానము లీను ॥

3

లయ బద్ధం

లయ బద్ధం జీవితం,
లయ విన్యాసం విశ్వం!
సమ హిత సుస్పందనమే
సామరస్య సందేశం!

కనుక నీకు నా వినతి
గాన రూప సరస్వతి,
శృంగారము, విషాదమో
ఏదైనను రస వర్ణమె!

నా ఆత్మ నివేదన మిది
నీ ఆత్మను కలియు నది,
సర్వాత్ముడ వీవు కదా
సంకల్పమె చర్య నీకు!

4
ఏవో ఏవో నాదాలు

ఏవో ఏవో నాదాలు
ఎన్నో ఎన్నో రాగాలు
హృదయ వీణపై విరిసేను, నా
హృదయ వేణువై మెరిసేను ॥

సరిగమ వరకూ పలికించి
పరభృతి నేదో పరికించి
పంచమమున వనపాలన చేసి
ప్రజల యెదల దైవత్వము నించి ॥

మావి చివుళ్ళలో మాధవత
వెదురు పొదలలో విశ్వమోహనత
రాగరుచులు, వియోగ వేదనలు
నవరస కలశానంద భంగిమల ॥

భాగ్య నగరమో, బడుగు పల్లెయో
ఋతువు లన్నిటికి రూపమొక్కటే-
కనపడునా అని, వినపడునా అని
మత్తిల్లిన ఆత్మను మేల్కొలిపే ॥

5
నిజమేనా

నిజమేనా? ఇది
నిజమేనా?

వీణ మీద గల సరిగములే
వాణి వరకు మెట్లవునా?
ఏడు మెట్ల ఆ పైని నేను నీ
ఈడూ, జోడూ కాగలనా?

సరిగమ నను నీ సరస కెత్తునా?
నిదపమ నిను నా దరికి చేర్చునా?
నీవూ నేనూ నాద సూత్రమున
జీవ పాత్ర ధారుల మేనా?

ఈ విశ్వము సర్వము మన లీలా
హేలా రంగమె అవునా?
నీ నా కలయికె నవ్యోదయ రా
గానురాగ రుచులవునా?

మనిషో, మృగమో, ద్రుమో, రాయో
మధు రసమున కరిగేదేనా?
గీతములో, సంగీతములో నా
రాత కలిసిపోయేనా?

6

ఎక్కడి నుంచో

ఎక్కడి నుంచో ఏదో
వినిపిస్తున్నది
మమతలతో మనసు నింపి
మరపిస్తున్నది

మావి కొమ్మ, మల్లె కొమ్మ
వేప కొమ్మ, విప్ప కొమ్మ
ఏ కొమ్మను చూచినా
ఎద గొమ్మంటున్నది

వేయి పూలు ముడుచుకొని
ప్రాయు మెల్ల పెదవి గొని
జగమే మధు మోహినియై
సావధాన మైనది

పిక రవమో, శుక రవమో
వేణువులా వున్నది
ఈ వివికిన విరుడెందం
బృందావన మైనది

7
ఆడుచు పాడుచు

ఆడుచు పాడుచు జీవిత మంతా,
ఆనందంగా గడపాలంటే
అస్త్ర శస్త్ర విద్యలు నేర్వాలి
అదురు బెదురు లేకుండాలి !

నీ సుఖ శాంతుల, నీ ఆత్మీయుల
నిన్ను నీవు రక్షించు కోవాలి,
దుష్టుల శిక్షించాలి
శిష్టుల రక్షించాలి !

కలం పట్టి నడిపించే చేత
కత్తి పట్ట గలగాలి,
రౌడీలదె రాజ్యం కాదంటూ
రాజసాలు గర్జించాలి !

8

రాణి ఈగగా

రాణి పదవితో నను భూషింప
తేనెటీగపై తిరిగే స్వామీ !
పూల తోటలకు శుభమేనా?
పూలు స్వాగతము లొసగేనా?

స్వార్థమె బ్రతుకై బ్రతికే సీతా
కోక చిలుకలూ, కొదమ తుమ్మెదలు
కర్షకు నిను గని కార్పణ్యముతో
బాధించెదరో, భయమగు, స్వామీ !

శ్రమ దొంగలతో, జన హింసలతో
మ్రగ్గుచున్నదీ మానవ లోకం !
విజయ మగుత నీ విశ్వజనీనత!
సఫల మగుత నీ సౌమనస్యత !

9

సృష్టి సమస్తం

సృష్టి సమస్తం ఉద్యాన వనం
జీవేశ్వరుడే తోటమాలి!

చంద్ర గ్రహ తారాదులు
సుందర పుష్ప ఫలాలు,
సురభిళ రస మధురాలు
శుక పిక శారీరాలు!

జాతిని సంరక్షిస్తూ
సమరం చేస్తున్నా,
గ్రహ తారా కాంతులలో
విహరిస్తున్నా-

మానవ హృదయం ప్రియాసక్తం,
మానవ లక్ష్యం రసాద్వైతం!

10

ఋతువు లన్నిటి

ఋతువు లన్నిటి లోని రుగ్మతలు తొలగించి
శోభలను సమకూర్చి సుందరముగా తీర్చి
ఏకైక రమణీయ సాకి నైనాను
నీ కోసమే ఇందు నిలిచి వున్నాను !

శ్రావణ శ్రీలక్ష్మితో ఫాల్గుణము దాక
అత్తింట కులుకు కోకిలను మచ్చిక చేసి
నా గుండె వీణపై నర్తనము చేయిస్తు
నీ కోసమే ఇందు నిలిచి వున్నాను !

ఏ ఋతువులో నీవు ఏ సీమ నుందువో,
ఏ రీతి నుందువో, ఏ ప్రీతి నుందువో
నీదైన అనుభూతి ప్రతి అణువు నే నగుచు
నీ కోసమే ఇందు నిలిచి వున్నాను !

11
విశ్వ మానవుడి కోసం

విశ్వ మానవుడి కోసం వీరుడి వైతివి నీవు
నీ కోసం నే నిందే నిలబడిపోతిని!

ఎంత దూర మందుంటివో
అంత దగ్గరగ నుంటిని,
నీ విజయ పరంపరలకు
తావు లొసగు చుంటిని!

నీ వచ్చే సమయానికి
నీరాజనమై యుంటిని,
కోరికతో నీ కోసం
కుసుమాంజలినై యుంటిని!

విశ్వనరుని ఉదయానికి
విద్యున్మతినై వెల్గితి,
శ్రేయో జన రాజ్యానికి
సింహాసన మేర్పరచితి!

12
హిమాలయాలను

హిమాలయాలను అధిరోహించేవు
విమానాలపై అమృతం చల్లేవు,
మానస హంసలు విహరింప
మానవ శక్తులు వికసింప!

ఉత్తర దక్షిణ లోకే గీతమై
పూర్వాపరములు పులకింప,
తెలుపు నలుపు లోక దివసమౌ గతి
లోక మొకే లయలో గమింప!

అలుపు వలదు నీ వ్యవసాయమున
అంతు లేదు నీ ఆదాయమున,
నిమిష నిమిషమును నిను రంజించే
ఆత్మ ఇదే నీ అందుబాటులో!

13

ఈ క్షణంలో నీవు

ఈ క్షణము లోన నీవే దారి నేగేవొ,
ఈ నిమిష మందు నీవే నీడ నాగేవొ,
ఎట నుంటివో గాని, ఇటు చూడు మొకసారి!
నీ కనుల నొకసారి నా కేసి మలుపుమా!

నీ కనుల నొకసారి నాకేసి మలుపుమా,
నా బ్రతుకు నిశలోకి నవకాంతి బరపుమా!
ఎంత ఒంటరి తనము నెంత చీకటి నైన
భరియించి, ప్రియతమా! బ్రతికేను నీ కొరకు!

ఏ దూర తీరాన, ఏ యుద్ధ రంగాన
ఏ మబ్బు మలలపై, ఏ కడలి అలలలో
విధి నిర్వహణ లోన వేసారు చుంటివో!
అందుకో నా శక్తి! పుంజుకో నవశక్తి!

14
నీ నుండి వీడ్కోలు

నీ నుండి నేనో, నా నుండి నీవో
వీడ్కోలు గైకొన్న వేళ తడిసిన కనులు
నా కనులు నిత్య వర్షా కృషీ క్షేత్రాలు!
నీ కనులు కావలయు నిర్మలాభ్యుదయాలు!

ఇందె నే నాగిపోయితిని నీ కోర్కెపై
ఇందు నే నుపవసించెదను నీ తృప్తికై,
ఇందు నే ధ్యానింతు, ఇందు నే ప్రార్థింతు
అందందు నిన్ను విజయశ్రీ వరింప!

ఎందు నీవుందువో అందు నేనుందులే
మన మధ్య లేదు అణు మాత్ర దూరము కూడ!
నీ ఊపిరిని నేను, నా ఊపిరివి నీవు
మన ఊపిరే విశ్వమునకు ప్రాణమ్ము!

15

గంగి గోవుల వోలె

గంగి గోవుల వోలె కనిపించునవి యెల్ల
గోవులే అనుకోకుమా!
గో గోపకుల నడుమ గోముఖ వ్యాఘ్రాలు
కొల్లలుగ ఉన్నవి సుమా!

మనిషి రూపాలలో కనిపించు వారెల్ల
మనుషులే అనుకోకుమా!
మనిషి నెత్తురు రుచులు మరిగినట్టి మృగాలు
మన పంక్తినే ఉన్నవి సుమా!

నీవు పెంచిన పిల్లులే పులులుగా ఎదిగి
నిను మ్రింగ వచ్చును సుమా!
శ్రమ దొంగ లున్నారు, జాగ్రత్త ప్రియతమా!
సంసిద్ధముగ కదులుమా!

16

ఏ అన్యాయము

ఏ అన్యాయము నెదిరించెదవో
ఏ దుఃఖితులను ఓదార్చెదవో
కన్నుల వెలుగై కదలుదులే ! నీ
కత్తికి పదునై పొదలుదులే !

జంక బోకు, ఒంటరి ననుకోకు
జంట నుంటి నే సర్వవేళల!
ధర్మ మేవ జయతే, స్వామీ!
కర్మ యోగ మదియేను సుమీ!

మానవుడే సుమి ముకుటము సృష్టికి
మానవ హింసను మన్నించకుమా!
దయ చూపకు ఏ దౌష్ట్యము పైనీ,
పెరగ నీకు మే దురహంకారము!

17

న్యాయ ధర్మ పథాలు

న్యాయ ధర్మ పథాలు నగ్జలిజ మైతే
నాది కూడా నగ్జలిజమే!
ప్రేమ శృంగారాలు కృష్ణ మత మైతే
నా మతము కూడా అదే అదే!

సోషలిజమో అంచు భాషించు వారెంద
రెందరో మిలియనీ ర్లీనాడు,
రంతి దేవుని వంటి రాజు లెందరో దళిత
దీనులను మన్నించి రానాడు!

గతము, ప్రకృతము, భావికాల మను తేడాలు
లేవోయి మానవుని త్రోవలో,
బలము పాలించు, దుర్బలము దాస్యము చేయు
లేవోయి పద్ధతుల భేదాలు!

18

నీది యుద్ధ పథమ్ము

నీది యుద్ధ పథమ్ము, నాది శాంతి పథమ్ము
నీవు నేనును తోడు నీడలం!
దుష్ట శిక్షణ నీది, శిష్ట రక్షణ నాది
మన మైత్రియే ప్రగతి మార్గం!

రోజెల్ల దుష్ట నిర్మూలనములో అలసి
ఇల్లు చేరే నీకు ఇదె స్వాగతం!
విషమ చింతలు వీడి విశ్రాంతి తీసుకో,
నీ కొరకె నా నిత్య నీరాజనం!

కలుపు తీయని చేను కలగూర గంపయై
ఆశించిన ఫలమ్ము నందీయదు,
ప్రగతి విధ్వంసకుల ప్రతిఘటించగ లేని
జాతి అభ్యుదయమ్ము సాధించదు!

19

ఏక కుటుంబం

ఏక కుటుంబం ఈ లోకం,
అన్ని దేశములు అందు సభ్యులే!

మావి గుబురులో మసలే కోకిల
మన బొప్పాయీ వనము చేరినది!
పచ్చని బొప్పాయి పండ్లను తినుచు
నిన్నే జ్ఞప్తికి తెచ్చినదోయీ!

ఏది కోకిలము? ఏది కాకము?
మధు మాసమున సమాన మందరును;
రాగ ద్వేషము లవి మనుజులకే,
తేడా లవి ప్రకృతికి లేవోయీ!

రాభణుడేనా రాక్షస రాజు?
విభీషణుడు కాదా?
జాతి వంశ మర్యాదలు కాదోయ్!
స్వగుణములే గణ్యము లోయ్!

20

మానవ హక్కుల బాధ్యత

మానవ హక్కుల బాధ్యత మనసా వహించు,
శ్రేయో రాజ్యపు రక్షణ శిరసా వహించు!

ప్రియతమ! వేరే ధర్మం
పృథ్విని లేదోయి!
ధర్మం కోసం నీవు
త్యాగం చెయ్‌వోయి!

మత హక్కులె రాజ్యమేలు
మాయా లోకం నేటిది,
మాయకు లోబడ కోయీ!
మనుజుని కాపాడ వోయీ!

హేతు బద్ధములు కాని
ఏ క్రియలను నమ్మకు!
క్రియా శీలిగా లోక
ప్రియముగ ప్రగమించు!

21

రాక్షసులంటే

రాక్షసు లంటే ఎప్పుడు లేరు?
రాక్షసు లంటే ఎక్కడ లేరు?
సర్వ దేశముల, సర్వ కాలముల
జన హింసకు లున్నారోయి!

ముళ్ళ డొంకలను త్రోసి రాజని
పూల మొక్క లెదగాలోయి!
దుర్మార్గాలను నిరోధించక
సన్మార్గా లేర్పడ వోయి!

ఏ పర్వతముల, ఏ కారడవుల
కాలి బాటకై కష్టించెదవో!
గిరి మల్లికనై, తరి తేనియనై
సేవ చేతునా? సేద దీర్తునా?

22
నీ మానసములోన

నీ మానసము లోన నే రాజ హంసనై
ఈదాడు కోర్కెయే కాదోయి-
ఆకాశమున కెగిరి, అన్ని దిక్కుల మనసు
అలరించు కోర్కెయును కలదోయి!

హిమ వన్మణీ మకుట హేమకాంతులు విశ్వ
ముల నెల్ల మేల్కొలుప వలె నోయి!
భారతీ భూపాల పాద రాగ పరాగ
పరములై ప్రాణాలు విరియాలోయ్!

మంచి చెడు లెల్లపుడు మనిషితోనే వుండు
పాలు నీరును కలిసి బ్రతికేనోయ్!
వెలుగు చీకటి రెండు విద్యా మహాదేవి
ముఖ శిఖ ద్యుతులుగా మురిసేనోయ్!

23
పాపమనీ పుణ్యమనీ

పాప మనీ పుణ్య మనీ వల్లించకు సూక్తులు,
పైరవీల దొరలనే వరిస్తాయి పదవులు!

పదవులు గల వారి వెంట
పడతై సన్మానాలు,
సన్మానాల వార్తలే
సమ కాలీన చరిత్రలు!

ఆత్మ రక్షణే కర్త
వ్యం ఏ ప్రాణి కైన,
ఆత్మ రక్షణం మొదటిది
ఆదర్శం తర్వాతది!

అసూయలూ, విజయాలూ
అనుసరించి వుంటాయి,
ధర్మక్షేత్రం బెపుడూ
కురుక్షేత్రమే నోయి!

24
శిష్టులనీ దుష్టులనీ

శిష్టులనీ, దుష్టులనీ సృష్టి నెవరు లేరు,
నర సమాజ నియమావళి నడిపించును పోరు!

సత్వ రజ స్తమస్సులు సహజ గుణాలు,
ప్రకోపించనపుడు తప్ప ప్రమాదాలు కావు!

ఇంట గలుగు పాడి గోవు ఎంత సాధు వైనను
కోపము కలిగింతు మేని కొమ్ములతో కుమ్మును!

మంచిని మచ్చికతో సాధించవచ్చు నోయీ!
సామదానముల పిదపే శస్త్రము గొనుమోయీ!

25
కాలాధీనం

కాలాధీనం కాదె సమస్తం?
కాల కర్మ సంయోగమె ఘటనం!
పెరిగే జీవన బీజాణువుతో
ఒరిసే కాలపు నెరసే సృజనం!

కాలమె పురుషుడు, కర్మయె ప్రకృతి,
ప్రకృతి పురుష సంపర్కమె జగతి!
కాలమె దైవం, కర్మయె జీవం,
జీవేశ్వర సంస్కృతియే ప్రగతి!

కాలము పరిపక్వము గాకుండ
చెట్టు పూయదు, చీకటి పోదు,
అదను కోసమై ఎదురు చూచుట
కాలయాపనం కానే కాదు!

26
ఫలితంతో

ఫలితంతో పని లేదోయ్,
పని చేయుట నీ ధర్మం!
పనే జీవి వ్యక్తిత్వం,
పనే వ్యక్తి అస్తిత్వం!

నీతులనీ, జాతులనీ
నిస్వార్థపు సేవలనీ
రాతలు వల్లించకోయ్!
చేతలలో చూపవోయ్!

స్వప్రయోజనం ఏదో కోరి
సన్యాసం స్వీకరించ కోయీ!
మాయ లేళ్ళు, మాయ మునులు లక్షల కంటే
న్యాయ శీలి ఒక్కడైన చాలోయీ!

27

అధికారం

అధికారం చేతికి వచ్చిన తరి
ఆత్మీయుల మరచి పోకుమా!
అధికారం బుస కొట్టిన వేళ
ఆత్మ రక్ష ఆత్మీయుడె సుమా!

పదవీ పీఠం చుట్టూ ఫణి ఫణాల మణులు,
మణు లన్నీ నీ వనుకొని మరచిపోకు ఒడలు!
నీవు త్రోసి రాజన్న అమాయకుడే
నిన్ను త్రోసి రాజనగల నాయకుడౌ!

చేతిలోని బెల్లానికి చీమలు చేరు
తీయదనం బెల్లానిది, చేయిది కాదోయ్,
చీమల మెప్పుల కోసం
చేతిని ఖండించుకోకు!

28

జ్ఞాన మధువుల

జ్ఞాన మధువుల కోసమై ఏ
కాన లందు చరింతువో,
విరియుదును కాలానుగుణ సుం
దరముగా అందందు నేను!

గాన లహరుల సుఖముకై ఏ
దోసెలన్ విహరింతువో,
పలుకుదును నీ హృదయ వీణా
వల్లరుల నందందు నేను!

ధ్యాన యోగ సమాధికై ఏ
కోన లందు వసింతువో,
ఉందు నీతో జీవిత సదా
నందమై అందందు నేను!

29

బంజరు నేలలు

బంజరు నేలలు దున్నేము
బంగరు పంటలు పండించేము,
ఆతతాయి మూకలు దండెత్తి
అపహరించుకొని పోయేరు!

జాతి సేవలో సరిహద్దులలో
పోరు సల్పు మన వీరుల కోసం
కూడబెట్టిన సమస్తం దుస్తులు
కొల్లగొట్టుకొని పోయేరు!

బస్సులు, బిల్డింగులు, బ్రిడ్జీలు
పగలగొట్టి పారేసేరు!
మానవతుల నవమానించేరు
మాంగల్యాల్ త్రెంచుక పోయేరు!

అవసర మైనపు డెల్లా
అవతరింతు నన్నావు!
ఏదయ్యా నీ వాగ్దానం?
ఎపుడయ్యా నీ అవతారం?

30
నీతులెన్నో

నీతు లెన్నో చెప్పుతారు, ఋషుల
వ్రాతలను ఉదహరిస్తారు!
చెప్పేవి నీతులు, చేసేవి ఘాతలు,
ఒడిలోకి తీసుకొని కడుపుపై కొడతారు!

ప్రజ లమాయకు లన్న వాస్తవం తెలిసి
ప్రవచనమ్ముల తోడ మోసగిస్తారు,
కామందు కొక నీతి కార్మికుడి కొక నీతి
కాదోయి మిత్రమా!
కదలుమా సముద్రమై!

సాధ్యాలు కాని సూక్తులు చెప్పి పండితులు
సామాన్యులను బెదరగొడతారు!
తాము మాత్రం పరుల శ్రమ శక్తి గుంజుకొని
కామ క్రీడల మున్గి తేలేరు!

31

సమోహమని

సమోహ మని పరమాత్మే
చాటించిన తరువాత
ఎక్కువ తక్కువ లెంచుట
ఈశ్వర ధిక్కారమె కద?

గీతా పారాయణాలు
గీతోపన్యాసాలు
త్రిశుద్ధిగా లేనప్పుడు
స్థిత ప్రజ్ఞ డెటు లగుదువు?

స్థిత ప్రజ్ఞుడవు గాక
స్థితి నీ కెట నున్నది?
స్థితి గతులను వీడిన జా
తికి బ్రతుకే మున్నది?

32

ఒకడె దేవుడంటాయి

ఒకడె దేవుడంటాయి ఎల్ల మతాలు, ఆ
ఒక్క డెవరి వాడో ఎలా చెప్పడం?

దేవు డొక్కడే – మా ఎల్లయ్య
దేవు డొక్కడే – మా పుల్లయ్య
కల్లగాక పోవచ్చు ఒక్కడనే మాట,
ఎల్లయ్యో, పుల్లయ్యో ఎలా తేల్చడం?

మనుషుల కక్కర లేదోయ్ దేవుడు, తమ
మత విశ్వాసాలే తమ జీవుడు!
మంచిగ నా మాట విను
మత ప్రమేయం మాను!

మతాలు చెప్పే దేవుడు లేడోయీ,
మనసే మనిషికి దైవం నిజమోయీ,
ఉమ్మడి రక్షణ కోసం
ఉద్భవించినది మతం!

33
తానె దేవుడ

తానె దేవుడ నన్న వాడొక
డేని మిత్తిని గెల్చెనా?
ప్రకృతె తానై వున్న దేవుడు
పాప పుణ్యము లెరుగునా?

సృష్టి నెవడో చేయలేదని
స్పష్ట పరచదె కృష్ణగీత?
బీజ మొక పరమాత్మ, సర్వము
తనకు తానే ప్రవర్తించు!

కానిచో, కాడెవడు దేవుడు!
ఐనచో, ప్రతివాడు దేవుడె!
ఎంత గొప్ప ప్రవాహమైనా
వాలు తప్పిన వార్ధి చేరదు!

34
సహస్ర దళ పద్మం

సహస్ర దళ పద్మంపై
సౌరభమే మనస్సు,
మనో మధుర విన్యాసమె
మానవ తేజస్సు!

పద్మం వికసించు కొలది
పరిమళం వ్యాపించు,
వేగం పెరిగే కొలదీ
విశ్వం వ్యాకోచించు!

మనో వేగమే నోయ్ ఈ
మహో మహస్సు,
మంచి మనసె పురుషోత్తమ
మహ దోజస్సు!

35
పండగలే లేకుంటే

పండగలే లేకుంటే
బ్రతుకంతా నీరసం,
నిస్తేజం, నిర్జీవం
నిర్మానుష్యం!

ఏదో ఒక పేరు మీద ఏదో ఒక పండగ,
వీథిలోని పది మందీ వినోదించు పండగ!

పండగలకు లేదోయి స్వపర భేద భావం!
కలిసి వినోదించడమే కాలానికి కళ్యాం!

ఇష్ట దైవమో, ప్రియతమొ,
శిష్ట నాయకుడొ ఎవరో-

ప్రేరణ ఎవరైనా
ప్రేమే పండగ నిండుగ!
సహకారం, సహజీవం
సామరస్యమే పండగ!

36
మనసు నిలిచి

మనసు నిలిచి రమించుటే
మహిమకు బీజం,
మహిమ పెరిగి విరిసినదే
మానవ విజయ పతాకం!

కామలోభ మోహాదులు
కాదయ్యా జీవితం,
మనో నిగ్రహామే మాన
వ నిరంతర పరమ సుఖం!

రసాస్వాద రతమై ప్రే
రణ కల్గి చరించు మనసె
సృజనాత్మక మగు నోయీ!
సుందర తర మగు నోయీ!

37
ప్రతి ఫలము

ప్రతి ఫలము ఆశించకుండా
పరుల కుపకృతి చేయుమా!
ప్రతి ఫలం ఆశింతు వేని
భంగ పడుదువు సుమా!

ఉపకారం పొందిన వాడే
అపకారం చేయగ వచ్చు,
పరిచయమే లేని వాడు
ప్రాణ దాత కావచ్చు!

మానవుని కర్తవ్య మేమి?
మహికి వెలుగును చూపుట!
క్షణిక సుఖముల కాశ పడక
సర్వ శ్రేయము గోరుట!

38
ధనం, పదవి

ధనం, పదవి, అధికారం
దానవ లక్ష్యములు,
    మూగుదు రీ క్షుద్ర లక్ష్య
    ముల చుట్టూ సామాన్యులు!

చక్కెర పలుకుల చుట్టూ
చేరును చీమలు,
    వగరైనను ఎల మామిడి
    చిగురులె తిను కోకిలలు!

అల్ప భోగముల కోసం
ఆరాటం పడకుమా!
    అమలిన మానవ సమాజ
    మాశయముగ నడువుమా!

39
నీ సమస్యలు

నీ సమస్యలు, దురదృష్టాలు, కష్టాలు
నీ అధైర్యము తోడివే యౌను తెలుసుకో!
సర్వ సంసిద్ధతయె సాహసం,
సాహసే లక్ష్మి అనునదె లోక సత్యం!

ఇచ్చుటకు నీవు సంసిద్ధుడవు కానిచో
పుచ్చుకొనుటకు లేదు అర్హత!
ప్రాణ మివ్వక లేదు విజయం!
హృదయ మివ్వక లేదు ప్రణయం!

జగములో లేదే సమస్య, ప్రకృతితో
సహజీవనము నేర్చుకో!
ఇతర జీవులకు లేని సమస్యలు – మనిషి
కేల వచ్చెనొ తెలుసుకో!

40

నల్లకలువలవే

నల్ల కలువ లవే
తెల్ల తామరలు అవే
సతీ శివుల జంటల వలె
సరసి నిండ అవే !!

చల్లని జాబిల్లిని తమ
జడ ముడిలో ముడుచుకొని
అరగన్నుల మైకములో
అరుణోదయ తల్పముపై !!

రేబవళ్ళ సహధర్మం
చంద్ర సూర్య సహవాసం,
మనిషికి సహజీవన మిడు
మానవతా దీపాలై !!

మహితాత్ముల మనసుల వలె
మంచి సెల్ల సేకరించి,
మహి కొసగు మధు వ్రతాల
మధుర హాస రుచులవే !!

41

ఇదే ఇదే జీవితము

ఇదే ఇదే జీవితము
ఇదేనోయి మన జీవితము,
కష్ట సుఖాల కమలా కరము
కన్నీటి సరోవరము !!

చీకటిలో ఎవరెవరో మనము
వేకువలో అనురక్తులము,
పగలంతా పని పాటులము
రగిలే నెత్తురు శ్రమికులము !!

వికసించును కలువలు, కమలములు
ఒకే సరసిలో ప్రక్క ప్రక్కగా
కలువ మొగ్గవో, కమల కళికవో
కళాకాంతులే బ్రతుకోయీ !!

నీ స్వభావ మేదో అదె నీవు,
నిను నీవే నియమించుకోవలె!
అంకుశమ్మైనా, కుంకుమమ్మైనా
ఆనందమె ఆదర్శమోయీ !!

42

నీవు వినా

నీవు వినా
ఎవ్వరు తేగలరు ఇక
ఈ తోటకు నవోదయం ?

కోకిల పాడగ రాగానే
కాకులు తరుముకు పోతుంటే
ఎంత కాలమీ మ్రోడులు
ఇగురించక సహియించు ?

చీకటి ఒకటే అయితే
సూర్యుడు ఒకడే చాలడా?
ఎంద రెంద రే మాన్యులైన మా
యీ శూన్యము వెలిగించ గలరే ?

ఓహో, జన లక్ష్మీ!
అభ్యుదయోదయ రశ్మీ!
సర్వజన శ్రేయో ల
క్ష్యంగా భువి వికసించగ !!

ముళ్ళ పొదల పొదుగులలో
పూదేనెలు పిదికేవు,
పక్షపాతములు లేని
పరమాభయ నయ పాణివి !!

43

రావే శుకవాణి

రావే శుకవాణి, రావే మధుపాణి!
రావే అలివేణి, రావే రావే!

మది లోన నీ ఊహ కదలాడెనే
ఎద నేవౌ రాగాలు రొద చేసెనే,
శ్రమ తీరి కోరికలు సభ గూడెనే
ప్రాణాలు నీ దారి ప్రణమిల్లెనే !!

నిన్ను గాక తలపను నే నెవరినీ
నిన్ను దాటి చూడలేను దేనినీ,
గుండెకు నీ గోరొక్కటి తాకనీ
కోటి వీణ లొకే సారి మ్రోగనీ !!

44

స్వాగత మోయీ

స్వాగత మోయీ వసంతా!
సరస వసంతా, స్వామి వసంతా !!

సుందర సురభిళ సరస వసంతా
సుమనో వికస న్నిఖిల దిగంతా
సారాసార సమాన రసోదయ
సర్వ శ్రేయో భాస్వంతా !!

రాగ మధుర మధు జీవన తేజా
రావోయీ, ఋతు రాజా!
శరదాదులు నీ సచివులు, మంత్రులు
జన సేవా పరతంత్రులుగా !!

ఎండలు మాడ్చి, వరదలు ముంచి
గుండెలు పగిలిన కువల యేందిర
అశ్రు జలధిలో స్నానమాడి, నీ
అడుగుల మడుగై పరచుకొన్న దదే !!

నీ వున్నపుడే కంతు జయంతులు
నీ తోడివె సౌభాగ్యము లెల్ల
అణు వణువున నిను నింపుకొని
అమృతాత్మను విరియించుకొన !!

45
ఎన్నో సమస్యలు

ఎన్నో సమస్యలు
అన్నీ సమస్యలు !!

ఎదుగుతున్న పిల్లలతో
ఎదగని రాబడులు,
అక్షరాల ఖరీదులు
అక్షర లక్షలు !!

కరువు భత్య మొక రూక – దాని
ధర పది రూపాయలు
పది కిలోల బియ్యంలో – తొ
మ్మిది కిలోల రాళ్ళు !!

వట్టిపోయి రోడ్ల మీద
వదిలేసిన బర్రెలు
ప్రజాస్వామికం నిండా
అజాగళ స్తనాలు !!

కూటికి, గుడ్డకు, కొంపకు
గుడ్డ లేని గొడుగులు
వోట్లేమో కోట్లు
కోట్లుంటే సీట్లు !!

అందరమొకటే అంటూ
అంటరాని ధర్మాలు
కుంట పొలం ధర్మానికి
కురుక్షేత్ర యుద్ధాలు !!

ఒళ్ళెరగని లారీలు
కళ్ళు లేని కార్లు
నిశాచరులు రాజులు
నిశానీలు తారలు !!

మతులు లేని మాన్యాలు
గతులు లేని గ్రామాలు
పదవికి జీతాలు
ఫైలుకు లంచాలు !!

46

ప్రకృతి శక్తి

ప్రకృతి హృదయ సౌందర్యం
పార మెరుగనిది,
పురుష బుద్ధి నైశిత్యం
పరిమితి లేనిది !

ఎద లోనిది మెత్తదనం
మెదడు లోది కరకు దనం,
చంద్ర సూర్య కళాలయం
శక్తికి నిలయం !

చిలికే కొలదీ ఊరే
జీవన రస తత్వం,
ఊదే కొలదీ రగిలే
ఓజో జవ సత్వం !

హృదయం, బుద్ధీ కలిసినదే
ఉదయోదయ పూర్ణ జీవితం,
అదే అర్ధ నారీశ్వర
హావ భావ రూపకం !

47

ఎవరే సర్వజ్ఞులు

ఎవరే సర్వజ్ఞులు ?
ఎందుకు దిగులు ?

పరిగెత్తే రైలుబండి
పట్టా ఎరుగున ?
కాలుతున్న కరెంటుకు
కాంతి తెలుసున ?

రాత్రి పగలు తేడాలు
రవి కగుపించున ?
పరిమళమో, చెడుకంపో
పవనుడు గుర్తించున ?

మండే ఆకటి మంట
మంచి చెడ్డ గమనించున ?
పదవీ బధిరాంధత్వము
ప్రాణి విలువ లెక్కించున ?

తన కర్తవ్యమె తానై
కొనసాగును ప్రకృతి,
అజ్ఞానమె తన ఆస్తిగ
అంతరించు మనిషి !

48

ఇంతటిదా

ఇంతటిదా నీ వైభవము !
ఎంతటిదో నా భాగ్యము !

మోహిత సంధ్యారాగ చుంబిత
భువి దివులా? అవి పెదవులు!
అందముగా అపుడపుడే విచ్చిన
కెం దామర పూరేకలు !

కమలాలయమున వెలిగించిన శ్రీ
కర దీపములా ? అవి కనులు !
తారా తోరణ పరమాలంకృత
ద్వార దేశ దర్శక మణులు!

విభాత కాంతుల వెనుకకు మళ్ళిన
విశ్వ తమస్సుల ? అవి కురులు !
అనంతత్వ తీర క్షేత్రాలకు
అమృతం మోసే వీచికలు !

నందన బృందా పూర్ణ కలశముల ?
సుందర హేమ శ్రీలతలా ?
నా కభిముఖముగ, నా కౌగిటిలో
నవ మాసపు సన్మానములు !

49

అలరించాలే కాని

అలరించాలే కానీ – నీవు నను
అలరించాలే కానీ –
పొగ మంచునె పో,
అగరు దీపమ్మై
నీ చుట్టూ వె
న్నెలలు కాయనా ?

కారాకునె పో,
కరగి పోయి నీ
పదములపై నవ
పద్మము కానా ?

చిరు మబ్బునె పో,
మెరుపు తీగనై
నీ ఎద గుడిలో
నిలిచి వెలుగనా ?

నిరు పేదనె పో,
పరమ శివుడనై
పూర్ణ దేహ మిడి
పూజ చేయనా ?

50
నీవేదో చెపుతున్నావు

నీ - వేదో చెపుతున్నావు,
నే - నే వినలేకున్నాను !

నీ - పెదవుల కదలికలో
నీ - కన్నుల కవళికలో
మా - టల కందని, పా
టల పొందని దేదో ॥

ఈ - విరిసే ప్రతి పూవూ
ఈ - మెరిసే ప్రతి మెరుపూ
నిను - అనుకరించి, నను
కనికరించ గల దేదో ॥

నా - బాటలోన అడుగడుగున
నవ - మంజీర శ్రుతి రతుల
ఆ - నంద మిడుచు, ముం
దుకు నడిపించే దేదో ॥

హ్రీం - కారముగా నిను వెడలి
శ్రీం - కారముగా నను చేరి
నిను - నను అనుసంధిం
చే దేదో ॥

51

ఎక్కడివీ మువ్వలు

ఎక్కడివీ మువ్వల గలగలలు ?
మువ్వల గలగలలు
రవ్వల రవరవలు ॥

ఏ మువ్వల గజ్జెలు
ముందడుగులు వేస్తున్నవో,
ఏ రవ్వల మొలత్రాడు
గారాము చేస్తున్నదో ॥

ఎటు నుంచి ?
ఎటు పోంచి ?
ఇటు తూరుపు నుంచి
అటు పడమర నుంచి
నానా దిక్కుల నుంచీ
నా కేసే వస్తున్నవి ॥

పై నుంచా ? ఆ
పై నందన వని నుంచా ?
క్రింది నుంచా ?
బృంద నుంచా ?

నా హృదయ స్పందనలే
నవ వాద్య బృందముగా
నా చుట్టూ, నను తట్టే
నవ ధాన్య నృత్యాలు,
నవ లక్ష్యాలకు నన్ను
నడిపించే తత్వాలు ॥

52

ఎందుకు నాపై

ఎందుకు నాపై ఇంత దయ ?
ఏ పని చేసితి నని ?
ఏ ఫల మొసగితి నని? ॥

బతుకమ్మవు కనుక
బోనాలు పెట్టితిని,
చదువుల తల్లివి కనుక
సాగిల బడితిని – ॥

వట్టి చేతులతో వచ్చి
వరా లడిగితిని,
మట్టిగ పుట్టీ – నీ
మట్టెల నైనా
ముట్టుకో లేనైతిని ॥

దొరలకు కాల్మొక్కి
దొమ్మరిగా బతికి
చావలేక – నీ
చాటున దాగిన – నిరు
పేదను – విరు
బాధను ॥

53

క్షేమమే కదా

క్షేమమే కదా ?
క్షేమమే కదా, చెలీ ?

మాట్లాడక చూస్తావు
మౌనంగా పోతావు,
మరచిపో లేదు కదా
మన పూర్వపు చెలిమి కథ?

నన్ను నీవు విడిచిపోయి నప్పటిదే
జ్ఞప్తి యున్నదా నా ఈ భంగిమ?
శిథిలమైన దనుకోకు
హృదయ మున్న దిట తాకు ॥

గుడి శిథిలం కావచ్చు
గుండె రాయి కావచ్చు,
పలకరించవా నిన్నీ ప్రతిమలు ?
పరమాత్మకు రూప కల్పనలు ?

ఎంత కాలమైనదో
ఈ దారికి నీవు వచ్చి !
మరల వత్తువో, రావో
మన సిదిగో తీసుకుపో ॥

(రామప్ప గుడి మీది శిల్ప కన్య నన్ను చూచి - 22-9-1979)

54

ఎవరవు నీవు

ఎవరవు నీవు
ఇంత దండ వేశావు !

ఎక్కడివీ పూలు
ఎన్ని పరిమళాలు !
ఇన్ని రంగుల రకాలను
ఎలా సేకరించావు !

ఎన్ని పొదలు వెదికావో
ఎన్ని ఎదలు కదిపావో
ఎన్నాళ్ళుగ నా కోసం
ఈ దండను కూర్చావో !

ఏ మోహన రాగంతో
ఈ మొగ్గలు పుడికావో,
ఏ దేవ గాంధారిని
నా దారికి మలిచావో !

దండ లోన మునిగి నేను
తన్మయమ్మై యుండి పోయి
తేరుకొనే లోగానే
పారిపోతి వే దారికొ !

55

నిన్ను చూడాలని

నిన్ను చూడాలనీ
నిన్ను కూడాలనీ
ఎన్నో గాలి మేడలు
ఎన్నో క్రీ నీడలు ॥

ఎన్ని వసంతోదయ మధు రోహలు
హేమంత నిశీథాలై పోయె,
ఎన్ని సుప్రభాతాలు
ఇంకి క్రుంకి పోయె ॥

ఎన్ని ఎన్ని జన్మల అన్వేషణ
ఎంత ఎంత రూప కళా కల్పన
యుగ యుగాల మొగ మొగాల
ఊర్పుల నిట్టూర్పులలో ॥

ఇంత దూరమా నీ వాసం
ఇంత కాలమా నీ కోసం !
పౌర మాత్రపు అసమానత
తర తరాల దాసత్వమ ?

56

తాకనా ఒకసారి

తాకనా ఒకసారి
తన్మయత నొంద
అరుణోదయాలు నీ
చరణార విందాలు ?

ఉదయ రవి చంద్రికా
ఉద్యాన రాధికా
మోవి మకరందాలు
ముద్ద మందారాలు ?

ఆమోదమున గ్రోలి
ఆస్వాదమున తేలి
అందాల రుచులతో
ఆనంద కందమ్మై ॥

పైరు పుప్పొడు లలదు
పారాణి పాదాలు
తారకా మాలికల
జీరాడు కురులు ॥

57

అవిటిదిరా లోకం

అవిటిదిరా లోకం
ఈ లోకం -
అంద మెంత వున్నా - అది
అసంపూర్ణ మేరా ॥

ఏ కష్టం ఏ నష్టం వచ్చినా
నీ కొక్కడికే అనుకోకురా,
నీ కంటే ఘను డెవడూ
లోకంలో లేడురా ॥

కంటికి నచ్చే దంతా
ఒంటికి మంచిది కాదు,
మనసును పిలిచే దంతా
మనుగడ పెంచేది కాదు ॥

ఆశ తోడ బ్రతకరా
ఆశే అమృతమురా
స్వయం నిర్ణయమే
సత్యం సుందరం శివం ॥

58
దానమె ధర్మమురా

దానమె ధర్మమురా,
సమతా
ధర్మమే దానము రా !

తల్లీ, తండ్రీ, భార్యా, బిడ్డా
తరతరాల సౌభాగ్యమురా !
సాధూ, జంగం, బీదా, బిక్కీ
సంసారంలో చితుకులురా ॥

వేసట లేక, విశ్రమించక
విద్యా, ధనమూ కూర్చరా!
పదిలముగా సిరి విరియా లంటే
పాత్ర దానమే మార్గం రా ॥

నీకూ, నాకూ, ఎవ్వరికైనా
నిండిన కడుపే పండగరా !
మండే కడుపులు నిండిన మీదట
పండిన పంటే సంపదరా ॥

59

మండాలిరా

మండాలిరా భోగి మంట,
ప్రతి ఇంట
వండాలిరా పిండి వంట !

చలి తీరగా
ఆకలి తీరగా
దొంగ దోమల నెత్తు
దోపిడీలు నశింప ॥

చీకటుల బొగ్గు నుగ్గై సడలగా
వాకిళుల ముగ్గు మొగ్గలు తొడగగా
పీడ పీడలు కాలి
చిత్తాలు విరియగా ॥

భోగి పిడకలు పేర్చి
త్యాగాగ్ని ముట్టించి,
జాతి శ్రేయో గీతి
జంగాలు పాడగా,
మౌఢ్యాలు మసి మసిగ
జాడ్యాలు నుసి నుసిగ ॥

పాత బూజులు దులిపి
కొత్త గాదెలు నిలిపి,
తరుణోదయము తెల్పు
కర దీప రుచులతో ॥

60
అదే ప్రభల తీర్థం

అదే ప్రభల తీర్థం,
ఆనందానికి పరమార్థం ॥

పల్లె పల్లెకు ఒకొక్క ప్రభ
ప్రభకు ప్రభకు ఒక శోభ,
గ్రామాభ్యుద యోదయ రథోత్సవం
ప్రగ తీందిర కల్యాణ మంటపం ॥

ఆదిత్యుడు మన కేసి తిరిగి, కరు
ణా దయేక్షణాలు బరపిన సుదినం,
ప్రజల మనో రథముల కేదారం
ప్రాతను రాల్చిన కొత్త తరం ॥

జడ భరతులు తమ జడతను వీడి
స్వప్రకాశమును గొన్న ముహూర్తం,
ఉత్సాహానికి, ఉత్తేజానికి
ఓజస్సుకు భాండాగారం ॥

61

ఇటు పూలు - అటు పూలు

ఇటు పూలు, అటు పూలు
ఎటు చూచినా పూలు !
ఎన్నెన్ని పూలు, ఎ
న్నెన్ని అందాలు !
        ఒక్క పూవైన అందేనా ? నాకు
        ఒక అందమైన దక్కేనా ?

చేయి చాచే కొలది
చెంత కేగే కొలది
అంది నట్టె నటించి
అపహసించే పూలు !
        మందార పూ మొగ్గలో, ఇవి నాకు
        మాయ మిణుగురు పుర్వులో !

పూవు లందే టంత
పొడు గెదగ కుంటినో !
కలువలకు తగిన వె
న్నెల కాయనో నేను !
        దివి అందకుండ అలయించు, నన్ను
        భువి కూడ వెలిగ నుంచు !

62

కూడా రాదురా

కూడా రాదురా, ఏదీ
కూడా రాదురా !
　　కూడ బెట్టే
　　మూఢ నరుడా !

తాత తండ్రుల ఆస్తి తింటూ
రోత బ్రతుకు బ్రతికేవాడా !
　　సొంత కష్టం లేకపోతే
　　పుంతరా నీ మానవత్వం ॥

స్వంత పిల్లల సుఖము కోసం
సాటి పిల్లల కడుపు కొట్టే
　　కూడ బెట్టే లంచగొండీ !
　　కోట గట్టే చెత్తకుండీ ॥

పరోపకారం పుణ్యంరా
పర పీడన పాపంరా,
　　పుణ్య మొక్కటే పరమార్థం, మడి
　　మాన్యాలన్నీ వ్యర్థంరా ॥

63

దున్నలు దున్నలు

దున్నలు, దున్నలు, దున్నలు
ధూళీ దూగర దున్నలు !
దుంగ ల్లాంటి దున్నలు
దొంగ ల్లాంటి దున్నలు ॥

ఏ పనీ పాటు లేని దున్నలు
ఇతరుల పొలాలు మేసే దున్నలు,
మేసినంత మేసేసి, మిగిలిన
మేత నెల్ల తొక్కేసే దున్నలు ॥

మహిషుని సేనల లోని దున్నలు
మనుషుల రూపం గొన్న దున్నలు,
చిరునవ్వులు నవ్వగల దున్నలు
నర మాంసం రుచి మరగిన దున్నలు ॥

మహిష మర్దనికె లంచ మీయగల
మాయా భక్తులు దున్నలు,
తోకలతో తమ పాపపు బురదను
లోకంపై చిమ్మే దున్నలు ॥

64

మారే వాడే

మారే వాడే మానవుడు,
మారని వాడు మహేశ్వరుడు !

ఋతువు ఋతువుకూ మారే పువ్వుల
క్రతువు క్రతువుకూ ఊరే ఫలముల
మధువు లెల్ల, రుచు లెల్ల సమస్తం
మానవుడే, మారేవాడే ॥

జాతులు, మతములు, రంగులు కల ఈ
జగతి నెచటొ పుట్టే మానవుడు,
దేశ కాల పాత్రాను గుణముగా
స్థితిని దిద్దుకొను వాడె మానవుడు ॥

లక్ష్యా లంటూ, లక్షణ లంటూ
లక్ష బరువులను నెత్తి బెట్టుకొని
రంగు మారుతూ, రాస్తా మారుతు
రింగులు తిరిగే మానవుడు ॥

65
ఎక్కడి కోయీ

ఎక్కడి కోయీ పయనం ?
ఏమిటి నీ వయనం ?
ఎక్కడి నుంచి పైనమైతివో
ఏ దిశ కేసి పోవుచుంటివో
అవగాహన కలదా ? నీ కడ
ఆదర్శము కలదా ?

దీక్షా దీక్షితమైన పైనమా ?
దిక్కు తోచని పలాయనమా ?
ఆగి గణించి, ఆలోచించి
సాగిస్తున్న పురో గమనమా ?

బొంగరమా ? రంగుల రాట్నము ?
భూవలయము నీ వెక్కిన రథము?
చవుక ధరల షాపుల వరకా ?
ధ్రువ తారను దాటే ప్రయత్నమా ?

66

స్వరాజ్య రథం

అది గదిగో – అది గదిగో !
అది గదిగో స్వరాజ్య రథం
సాగి వచ్చె నోయీ !
    ఆత్మావని వికసింప
    హారతీ గదోయి !

ఎంద రెందరో మహాత్ములు
ఎందరో యువ సింహాలు
    ప్రాణాలను ధారవోసి
    పండించిన మనోరథం !

శతాబ్దాల జన కాంక్షలు సుమించీ
దశాబ్దాల త్యాగశ్రమ ఫలించీ
    ఆగస్టు తొమ్మిది జ్వలించి
    ఆగస్టు పదిహేన్ జయించి ॥

పేదరికపు చీకట్లను చెరిగేస్తూ
కుల తత్వపు విషధూమం విరిచేస్తూ
అస్పృశ్యత రూపుమాపి
అభ్యుదయం వెలయిస్తూ ॥

సర్వ సమైక్య సుకేతన శోభలు భువి నిండ
సమ సమాజ నిర్మాణ ప్రణాళికలు పండ
విశ్వ శాంతి సంక్షేమం
విశ్వయోగ శుభ ధామం ॥

67

మనిషంటే అతడే

అతడే ! అతడే ! మనిషి !
మని షంటే ? మనీషి !
తన వాడని, ఇతరు డనీ
తరతమ భేదం చూపక
ఇలలో ప్రతి జీవినీ
ఈశ్వరాంశగా చూచే ॥

శక్తి కొలది శ్రమ చేసీ
భుక్తి మించి జమ చేసీ
జాతి కెల్ల పంచీ, తన
జన్మ ఋణం తీర్చుకొనే ॥

చెడుగును తొలగించుకొనుచు
చెలిమిని పండించుకొనుచు
అభ్యుదయ కృషీవలుడై ·
అలపు లేక పని చేసే ॥

చీకట్లో దీపంలా
లోకంలో మను వాడు,
సమతా ధర్మం కేసి
జాతిని నడిపే వాడు ॥

68

పునాది

తోట నాటినా
కోట కట్టినా
నారు పరువు పెంచాలోయ్ ! పు
నాది బిగువు చూడాలోయ్ !

యుగ యుగాల, మొగ
మొగాల తావులు –
తండ్రి, తాత, ము
త్తాతల ఠీవులు–
తోట నిండ విరియాలోయ్ !
కోట నుండి కురియాలోయ్ !

వాల్మీకులె నవ కోకిలలై
వ్యాసులే కృషీ వలులై
సమ సమాజ లక్ష్యం సిద్ధించి
జాతి జాతె మధుమాసం కాగా
విజయ గీతములు పాడాలోయ్ !
విశ్వ మానవత ఆడాలోయ్ !

69

ఊళ్ళు ఊళ్ళే లేచి

ఊళ్ళు ఊళ్ళే లేచి గమ్మున
లేళ్ళ వలె పరిగెత్తు చున్నవి !
వేద నాదం విరిసెనో,
విజయ శంఖం మొరసెనో !

కనులు తెరచిన రెండు కరములు
కలము పట్టెను, హలము పట్టెను !
అసమ తమసిని తుంచునో,
అభ్యుదయమును పెంచునో !

నాగు బాముల బోలు వాగుల
భోగముల నరికట్టి నిల్పెను –
బాల కృష్ణుల పదములో,
ప్రజల ప్రాభవ పదవులో !

రాళ్ళు, రుప్పలు నరికి – బంజరు
బీళ్ళు దున్ని ముఖాలు కడిగిరి !
వసుధ గుండియ పండెనో
పసిడి కంచము నిండెనో !

70
కోరుకో, కోరుకో

కోరుకో, కోరుకో !
కోరుకొని- గమ్యం చేరుకో !

వెదురు పొదల జనించినా
వేణువుగా మొరయా లని,
ములు కంపే లభించినా
గులాబివై విరియాలని ॥

పల్లె కోన మల్లె వైన
వాణి వేణి నుండాలని,
చీకటిలో చితుకు వైన
జీవాగ్నిగ మండాలని ॥

నల్ల రంగు పులిమి నిన్ను
నట్టడవుల పూడ్చినా,
సహజ తేజమున లేచి
జాతికి వెలు గివ్వా లని ॥

71

ఇటు తిరుగు

ఇటు తిరుగు, తిరుగు తిరుగు !
ఎక్కడికా పరుగు ?
అందున్నది మిరప చేను
అణగును నీ పొగరు ॥

పుట్టి నెలైనా కాదు
పొట్టి గిత్త వైనావే !
బడికేగే పిల్లలను
పడ దన్నుకు పోతావే ॥

పాలు కొంచెమే పితికి
పసి కూనకు వదిలేము,
మా కేసే బుసకొడుతూ
మంకు తనం చూపేవే ॥

(చిన్నప్పుడు పసువుల్ని కాసిన కాలంలో, పొగరుపోతు గిత్తదూడను గురించి పాడుకొన్న పాట)

72

ఎన్ని మాయలు

ఎన్ని మాయలు నేర్చినా
ఎన్ని మహిమలు చూపినా
ఎన్ని పదవు లలంకరించిన
ఎన్ని భోగము లనుభవించిన
    మానవత లేకున్న వాడు
    మనిషి కాదన్నా !

చచ్చిన వాడి కళ్ళు
చార డంతేసి కాదన్నా !
చచ్చిన తదుపరి దుష్టుడు
సాధు వెట్లు కాగల డన్నా?
    చావు బ్రతుకులకు తేడా చూపక
    సత్యమునే పలు కన్నా !

దుష్టుల పొగిడే దుర్బలులే మన
దుఃఖాలకు కారకు లన్నా !
ఎప్పటి కప్పుడు ముళ్ళ మొక్కలను
ఏరి పారవెయ్ వలె నన్నా !
    మానవ జీవిత ముద్యానం వలె
    మధురం కావలె నన్నా !

73

మంచితనం కాదురా

మంచి తనం కాదు రా, మానవుడా !
మగవాడి తనం ప్రధానం రా !
మంచిని కాపాడాలి, మానవతను పెంచాలి
కుటిలాత్ముల దండించే గుండె బలం కావాలి ॥

మంచితనం మానవులకు సహజ గుణం రా
మంచి తనం లేకుండా మనిషే లేడు రా,
నీ సుఖ శాంతులు నీతోనే నిలవా లంటే
నిలుపుకొనే శక్తి నీకు వుండాలి రా !

స్వార్థమే ప్రధానం ఏ ప్రాణికి నైనా
ఆత్మ రక్షణయే ప్రథమ కర్తవ్యం,
పూలనైన తిని వేయును మేకలు, పంట
చేలనైన ముంచి వేయు వరదలు !

74

ఎవరాప గలరురా?

ఎవరాప గలరు రా ?
నవ యువకుడా నిన్ను ?

చదువున్నా - లేకున్నా -
శ్రమ శక్తి నీకున్న
చీకట్లు చీల్చుకొని
శ్రీ చరణముల విరియ ॥

ధనమున్నా - లేకున్నా -
ధైర్యమే నీకున్న
ముళ్ళ డొంకలు నరికి
పూల తోటలు పెంచ ॥

పని వున్నా - లేకున్నా -
పట్టుదల నీకున్న
ప్రతి అడుగు నేలపై
ప్రగతి సౌధము నిలుప ॥

తెరువున్నా - లేకున్నా -
ధీ శక్తి నీకున్న
దివి కోటలే కొట్టి
భువికి స్వర్గము దింప ॥

75

ఎవడురా

ఎవడురా ఈ జాతి నేత ?
ఎవడబ్బ సొమ్మురా ఈ వేద గీత ?

ఈ వేల ఎకరాలు
ఎవడు కొన్నాడు ?
ఈ రాజ భవనాలు
ఎవడు కట్టాడు ?
　　తన తాత కొన్నాడ?
　　తన కొడుకు కట్టాడ?

వ్యవసాయమూ తనదె
వ్యాపారమూ తనదె
ఉద్యోగమూ తనదె
ఉన్నదంతా తనదె

ప్రజలు బ్రతికే దెట్లు ?
ప్రతిభ విరిసే దెట్లు ?

ప్రజలెల్ల సొంత బిడ్డలుగా
శ్రమ జీవు లెల్ల సైన్యముగా
ఐశ్వర్య పథకాల
అభ్యుదయ పథములో
జై హిందుగా సాగు
సర్వోదయుడు గాక ॥

వాల్మీకి నిజ తపస్సూ
వ్యాసుడి ప్రజా మహస్సూ
జీర్ణించుకొన్న సం
పూర్ణ పురుషుడు కాక ॥

76

కదలాలిరా

కదలాలిరా, కదలాలిరా
నవ మానవత కేసి నడవాలిరా !

చీకటులు సడలెరా
వాకిళులు విరిసెరా
ప్రగతి పొలముల నిలిచి
పనిదేవి పిలిచెరా ॥

రాలు రప్పలె లేచి
రథము లారోహించె,
విశ్వ చేతనుడవే
వెనకబడి పోదువా ?

హరిజనుడ, గిరిజనుడ
అజ లేని బహుజనుడ,
భారతేందిర సుకృత
బహుమాన పుత్రుడా ॥

నీ కృషియె నీ బలము
నీ చెమటె నీ ధనము
నీ బాగె దేశ సం
క్షేమమ్మురా ॥

77

నీవు కూడ మానవుడవు

నీవు కూడ మానవుడవురా !
నీలో పౌరుష మున్నదిరా !

ఎపుడో చావక తప్పనప్పుడు
ఇపుడే చచ్చిన లోటేమిటిరా ?
జీవించుట దైవీయ మందువో
స్వేచ్ఛగ జీవించగ వలె గదరా !

దొరలకు భూములు, దొరలకు మేడలు,
దొరలకె అధికారములా !
దొర లెవ్వరురా? దొరకని దొంగలు !
దొరికే నౌకరి నీకెందుకురా ?

రైతోడా, కూలోడా, మనిషిగ
బ్రతికే మార్గం ఒకటేరా !
చావు భయం విడనాడరా ! నీ
జీవిత మపుడే మధురం రా !

78
నిరాశ యేలా?

నిరాశ యేలా, యువకుడ, నీకు
జరా మరణములు లేవురా !
నిత్య నిరంతర జీవన గంగ
నిలిచి పోలేదురా !

దేశ కాలములు కుడి ఎడమైనా
జాతి వర్గములు తల క్రిందైనా
స్థిరమైనది నీ యువశక్తే రా !
స్థితి నొసగే దొక నవశక్తే రా !

పని యేదైనా పరమాత్మరా,
పని తనమే బ్రహ్మైక్యమురా !
చేతనైన పని చేసుక బ్రతికే
జీవుడె దేవుడు రా !

నిస్పృహ యేలా, నీరస మేలా ?
నీకంటే బలవంతు డెవడు రా ?
నిను నీ పెరిగి పెరగరా !
నీతిని జాతిని పెంచరా !

79

భయపడకు

భయ పడకోయీ, అ
భ్యుదయం నీదే నోయీ !

దొంగకు ఆశ్రయ మివ్వకు,
దోచు నతడు నీ ఇల్లే !
నేర మెందు కనబడినా
నిలబెట్టుము ప్రజల ముందు !

చీకటి కొట్లు పగిల్చి
సిరు లందరికీ పంచు !
పరువుగ బ్రతికే కొరకు
ప్రాణ భయం త్యజించు !

తిమిర వ్యాపారంలో
దిన మణులు లభించ వని
ప్రతి మనిషికి బోధించు
ప్రగతి పథం చూపించు !

బాల్యం నుంచీ శిక్షణ
భారతీయతకు రక్షణ !
ఏక నీతిపై జాతిని
ఈశ్వరతకు నడిపించు !

80

ముందుకు పోవలసిన

ముందుకు పోవలసిన మానవుడా !
ఎందుకురా బండబారి పడి వున్నావు ?

మత కర్తలు, మత భర్తలు
మనసు కలచి వేశారా ?
కలచిన చెరువు చేపనై
గట్టున పడి కుమిలేవా ?

మనిషి గుణం మానవత్వ మేరా,
మనిషి లక్షణం మన సుండడ మేరా !

హృదయం నిర్మల మైతే
అదే మానవత్వం రా !
మానవత్వ మున్నప్పుడు
మత మక్కర లేదురా !

సందేహా లన్ని విడిచి పదరా,
ముందు కేగుటే సృష్టి ధర్మంరా !

గత కాలపు నమ్మకాలు
శతాబ్దాల మనుగడలు
సంస్కరించుకోలేవా ?
శక్తి పుంజుకోలేవా ?

81

మేలుకోవోయి

మేలుకోవోయి !
మనిషీ !
మేలుకోవోయి !

మేలు కొన్నది భరత జనత
కోలు కొన్నది సర్వ సమత
ఎల్ల లోకము మేలు మేలన
తెల్ల వారినదోయి, మనిషీ !

మధ్య యుగముల అంధకారము
మన్ను గలిసెను, మిన్ను తెలిసెను,
వేద కాలపు వెలుగు మనది,
విశ్వ మానవ మైనదోయి !

కూడు గుడ్డల లేమి లేదిక
కుల మతమ్ముల జోలి లేదిక
కష్టపడు ప్రతివాడు తమ్ముల
కిష్టుడై ఉదయించు నేడు !

82

ఎంత ప్రజ్ఞ

ఎంత ప్రజ్ఞ వున్నా
ఎంత ప్రతిభ వున్నా
పైరవీలు లేకుండా
పదవులు రావన్నా !

ఎవరైతే నేమీ అనుకోనే
ఎవరి కైతే నేమీ అనుకొనే
విశ్వాత్మకుడు – పైర
వీలు చేయలే డన్నా !

ఏ సంపదలైనా తన
కే కావలసిన వాడికి
ఆకలి తీరుట సున్నా,
ఆనందం మున్నా !

83

పై వాళ్లకు

పై వాళ్ళకు కాల్మొక్కుతు
పైరవీలు చేసుకొంటు
గౌరవాలు పొందేవా
గంగిరెద్దు గంగన్నా !

అయ్య గారికీ దండం పెట్టు
అమ్మ గారికీ దండం పెట్టు
అయ్యగారి చేతి వరహా పట్టు
అమ్మగారి చేతి వణ్ణం పట్టు !

ఆబోతుల నడవి పాలు చేసి
ధురంధరుల దుక్కి టెద్దు జేసి
సోమరి గిత్తల బట్టి
షోకు చేసి ఆడిస్తూ
గౌరవాలు పొందేవా
గంగిరెద్దు గంగన్నా !

84
ఎక్కడున్నది లోపం

ఎవరయ్యా మీరు ?
ఎందు కలా వున్నారు ?

ఆక లాక లంటున్నారా ?
అదనున అరకలు కట్టారా ?
వరదల నిలిపీ, వాగుల మలిపీ
వసుధా దేవిని కొలిచారా ?

నిలువ నీడ లేదంటారా ?
నీడ కొరకు యత్నించారా ?
ఎట కోరిన అట స్వాగత మిచ్చే
ఇళ్ళు వాకిళ్ళు చూశారా ?

దిక్కు మొక్కు లేదంటారా ?
దేశాత్మను గుర్తించారా ?
ప్రగతీందిర మీ కోసం తెచ్చిన
ప్రాభవాలు గమనించారా ?

85
ప్రగతి ధర్మం

ఇదే ప్రగతి ధర్మం !
తదితరం వట్టి మర్మం !

ధర్మ పథంలో పురోగమించు
ధర్మం కోసం పరాక్రమించు
ధర్మ విజయమే సాధించు
ధర్మ రాజ్యమే స్థాపించు ॥

మనిషిని సుఖ పెట్టేదే ధర్మం
మాయ చేసేది మర్మం,
కష్టార్జిత వైభవమే ధర్మం
కాని దెల్ల మాయా మర్మం ॥

తిండి కొరకు పొలదిండివి కాకు,
గుండెలు బండలు కానీకు,
సమ సమాజ సాధనకై సాగు
జన సంక్షేమము కదె వేగు !

86

కలిస్తే గెలుస్తాం

కలిస్తే – గెలుస్తాం,
గెలిస్తే – నిలుస్తాం !

గడ్డి పోచలమె అయినా
మద గజముల బంధిస్తాం,
చలి చీమల మైన గాని
సర్పాలను పట్టేస్తాం !

చిరు బిందువులమె అయినా
క్షీరాబ్ధిగ జీవిస్తాం,
మడులు బడులు వేరైనా
మాతృ పూజ నొకటౌతాం !

శక్తి కొలది శ్రమ పడతాం
శ్రమ శక్తులు పండిస్తాం,
విజయోత్సవ సేనలమై
విశ్వమెల్ల నిండేస్తాం !

87

తొలకరించె

తొలకరించె నండీ ! ఆశలు
మొలక లెత్త రండీ !

వేసవి ఎండల గుండెలె యెండీ
విరస వైర విషమాగ్నుల మండీ
విసిగి గసిగి వేసారిన రైతులు
విశ్వ మాన వోద్యోగులు కండీ !

దీర్ఘ దాస్య కర్మములు గతించె
మూర్ఖ వర్గ భేదములు నశించె,
సారథియై విజయేందిర నిల్చె
అందర మిక విజయులమే నండీ !

తర తరాల త్యాగాల చెమటతో
నర నరాల ధార్మిక రక్తంతో
చివికి చేవ దేరిన మన బ్రతుకుల
భువికి ప్రగతులే పండగ లెండీ !

88

పథం - రథం

కుదిరిందిర పథం,
కదిలిందిర రథం !
సమ సమాజ నిర్మాణం
శాంతి ధర్మ సంస్థాపన
ధ్యేయ మొకటి కుదిరింది
దేశ జనత కదిలింది !

చేతి నిండ పని కనిపించిందిరా
చిత్తానికి శాంతి లభించిందిరా
కూడు గుడ్డ కలిగింది
కొంప గోడు దొరికింది
రేపటి గతి యేమి టనే
శాపం తీరిందిరా !

జడత వీడి జనం మేలుకొందిరా
జవ సత్త్వ బలాలు పెంచుకొందిరా !
దున్నే వాడికి భూమి
చదివే వాడికి సీటు
ఎక్కువ తక్కువ లేక
ఎల్లరకును సమ ఫలితం !

89
తీరాలి నా కోరిక

తీరాలి, నా కోరిక
తీరాలి !
        మారాలి, నరలోకం
        మారాలి !

మ న్నె దిగీ, మిన్ను దిగీ
మేళన చెందాలి !
        దివీ, భువీ మేళవించి
        నవ నరు డుదయించాలి ॥

దేశం ఏదైనా
ఆశలు ఏవైనా
        జగదేక కుటుంబంగా
        జను లంతా బ్రతకాలి ॥

పైకానికి, పైరవీకి
పలుకుబడి నశించాలి !
శక్తికి, సామర్థ్యానికి
స్వాగతం లభించాలి ॥

కింది వాని తలదొక్కే
పై వానికి కాల్మొక్కే
నక్కగాళ్ళు తొలగాలి !
బక్కవాళ్ళు గెలవాలి ॥

90

విన్నావటే

విన్నావటే ?
బోటీ, మన తోటలో ఇ
దేదో ఒక కొత్త పాట ?

తోట పాతదైనా ఈ
పాటెంతో కొత్తది !
స్వరం సనాతనమైనా
సరళి నేటి జనతది !

ఎన్నెన్ని మహా యుగాలు
ఇందు వచ్చి పోలేదు ?
ఇందిరా మహోదయ మిం
టింట సుప్రభాత మాయె !

చీకటి చింతలు కరిగి
చిగురించిన ఆశలతో
ప్రతి నవయువ కంఠంలో
ప్రగతి వీర శంఖ ధ్వని !

91

ఇంకా ఎంత దూరం

ఇంకా ఎంత దూరం ?
ఎంతకు తరగదు మార్గం !

ఆలస్యం కాలేదు
కాల మాగి పోలేదు
గమన లోపమూ లేదు
గమ్య మొకటి కనరాదు !

కొండ లెక్కునపుడు – ఇం
కొంచమె అనిపించు !
కొండలు దిగునపుడు
కోసే లే – దనిపించు !

క్షణం క్షణం భయం భయం
శతాయుష్క మీ పైనం,
భయం లేదు, ప్రియతమా !
భద్రతయే జీవగుణం – సుమా !

92

ఆగకుండ

ఆగకుండ పోనేలా ?
ఆశించిన ప్రియతమా !
బహు కాల నిరీక్షణకు
బాష్ప కణమె ఫలమా ?

క్షణ మైనను నిల్తు వని
సాదరముగ పల్కుదు వని
విన దలచిన మాట కొరకు
వేచియున్న నను గనక ॥

తిరిగి చూడు మొకసారి
మరల వద్దులే దారి,
నీకు లక్ష్య మేదైనా
నాకు లక్ష్యమొక నీవే ॥

93
ధర్మ హాని

ధర్మ హాని కలిగి నపుడె
దర్శన మిస్తావా ?
ప్రస్తుత మిట గల దంతా
పరమ ధర్మ మేనా ?

నీ ప్రియ దేశం లోనే
నీ గుడి గుమ్మం లోనే
నీ యనుంగు బిడ్డలకు
నిలువ నీడ వుంటున్నద ?

వద్దయ్యా, రాజకీయ
వాగ్దానం, మిత్రమా !
నిత్యాత్మవు నీవైతే
నిరతము మాతో నుండుమ !

94

అక్షరాలు

అక్షరాలు తేవయ్యా – మాలో
అభిమానము వెలిగించుమయా !
దళిత జనోద్ధారక అంబేద్కర
ధర్మజ్యోతివి నీవయ్యా !

ఏండ్ల కొలది బీండ్లై మా బ్రతుకులు
ఎదురు చూచుచున్నవి నీ కోసం,
దివ్యములౌ నీ హితబోధలతో
ధీ శ్రీ పంటలు పండించుమయా !

చదువుకొండి, సంఘటితులు కండి
స్వామ్యమ్ములకై పోరాడండి
లేవండీ అని ప్రతి నిత్యము మము
లేపే జీవన కోకిల వయ్యా !

95
సాంఘిక న్యాయం

సాంఘిక న్యాయం కావాలి
సములై యెల్లరు మెలగాలి,
తోటలోని ప్రతి మానవ వృక్షం
తోడు నీడగా యెదగాలి !

ఆర్థిక దాస్యం తొలగాలి
అందరు స్వేచ్ఛగ బ్రతకాలి,
అధికారంలో ఆధిక్యతలో
అందరికీ హక్కుండాలి ॥

భారత జనతోద్ధారణకై
విశ్వ ప్రజా సమైక్యతకై
అంబేడ్కరు చేసిన ఉద్బోధలు
ఆమని పూలై విరియాలి ॥

96
నీవు చేయని

నీవు చేయని త్యాగమే దయ్యా ?
అంబేడ్కరయ్యా !
నీవు వ్రాయని జ్ఞానమే దయ్యా ?

అంటరాని తనమ్ము బాపుడు
అగ్ర అంత్య విభేద ముడుపుడు
కుల వ్యవస్థను రూపుమాపుడు
కూర్మితో జీవించు డంటూ ॥

తెల్ల దొరలకు నచ్చ జెప్పి
తెచ్చితివి ప్రత్యేక హక్కులు
హిందు సంఘ సమైక్య మెంచి
ఎర్రవాడకు ధారబోస్తివి ॥

ధర్మ వీరము బోధ చేసి
దళితులకు గమ్యమును చూపి
సర్వ సమతా రాజ్య రమకై
శక్తియుక్తులు పిండి పోసి ॥

97

అంబేడ్కరా నీవు

అంబేడ్కరా, నీవు
అవతరించక పోతె
ఈ మూగజీవాలు
ఏ నీడ చేరేను ?

అంబేడ్కరా, నీవు
అవతరించక పోతె
మంటి పెల్లల మేము
మణులు కాగలిగేమ ?

అంబేడ్కరా, నీవు
అవతరించక పోతె
ఎద్దులము మే మెట్లు
పెద్ద పులు లయ్యేము ?

అంబేడ్కరా, నీవు
అవతరించక పోతె
మము మేము తెలుసుకొని
మనుషులై బ్రతికేమ ?

98

డప్పు కొడుతూ

డప్పు కొడుతూ, డాలు పడుతూ
నిప్పు గుండం తొక్కు కొంటూ
చిందు లేసీ, శిలువ మోసీ
చేర వస్తున్నాం ! బాబా !
చేర వస్తున్నాం !

సాంఘిక న్యాయం కోసం
సంపదలో సమ భాగం కోసం
రాజకీయ అధికారం కోసం
రాజీలేని పోరు సల్పుతూ ॥

ఊరి వెలుపలి, పూరి గుడిసెల
మారుమూలల బ్రతుకు లీడ్చి
బీద బిక్కుల మెల్ల కలిసి
భీమ సేనగ మోహరించి
సాగి వస్తున్నాం, బాబా !
జయము తెస్తున్నాం !

99

ఎన్ని చదువులు

ఎన్ని చదువులు చదివినావు,
అంబేడ్కరా, నీవు
ఎన్ని రచనలు చేసినావు ॥

ఇలలోన గల చదువు
లెల్ల చదివావు
ఎల్లెడల మానవుని
హితమె కనినావు ॥

దళితు లని, ద్రవిడు లని
ఆర్యులు అనార్యు లని
ముక్తాలు లేవు అన్నావు, నరుల
రక్తాలు పోల్చి చూపావు ॥

మనిషి మనిషికి నడుమ
మత భేద మేమిరా ?
మూఢ విశ్వాసాలు
వీడరా అన్నావు ॥

100
దళిత భారత

దళిత భారత జనావళి కేనా ?
ధాత్రి లోని దళితుల కందరకూ
మార్గదర్శకుడ వీవయ్యా !
మాన్యశ్రీ అంబేడ్కరా !

ఎక్కడ సాంఘిక న్యాయం లోపించెనో
ఎక్కడ ఆర్థిక దాస్యం తెగించెనో
అక్కడ నీ నామమె తారక మంత్రం !
అక్కడ నీ విధానమే నిదానం !

దళితులు పూర్వం – దుష్టుల
దాడికి బెదిరి పోయేరు,
ఇపుడు నీ పతాక కింద
ఎదిరించే యోధులైరి !

101
నీ నామము

నీ – నామము
నిఖిల జనోద్ధారకము ॥

పతిత జనావళిని – పై
పై కెత్తే యంత్రము,
దరిద్ర నారాయణులకు
తారక మంత్రము ॥

అసమత్వం తొలగించే
ఆకలి నిర్మూలించే
సాహస కరవాలము,
సమైక్యతా పటాలము ॥

జాతి దాస్య తమో హరా !
జ్ఞానాంకుర సుధాకరా !
బహు జన సంక్షేమ కరా !
భారత భాస్కరా ॥

102

ఊరూరా

ఊరూరా నీ విగ్రహాలే !
నోరారా నీ కీర్తి గానాలే !
        నీ ఉద్యమ గీతాలే
        నీ త్యాగ నినాదాలే ॥

గుండ్ర బల్ల ప్రతిఘటనము
కొలను నీటి పోరాటము
        దీన జనుల హక్కులకై
        దీక్షా నిర్దేశంతో ॥

పరమోత్తమ సంవిధానముతో
భరత మాత కలంకారముగా
        ఘన పరిశోధన పాండితితో – దళిత
        జన సాహితి కాకృతిగా ॥

పట్టణాల నిండా, మా
పల్లెల నిండా
        వీధి వీధి నింటింటా
        విశ్వైక్యం బోధిస్తూ ॥

103

కూడు గుడ్డ కొంప

కూడు గుడ్డ కొంప - ఈ
మూడే మా కోరికలు,
ఇవి కూడా తీరకుంటె
ఎట్లా చచ్చేది రా ?

హృదయం తెలిపే పాటి
చదువైనా రాకుండా
తల నొప్పిని తొలగించే
తైల మైన లేకుండా
హీనంగా దీనంగా
ఎట్లా చచ్చేదిరా ?

రక్తం పీల్చుక పోయే
రౌడీ నెదిరించలేక
పేవుమెంటుపై కుమిలే
జీవిని పైకెత్తలేక
ఏ విలువకు నోచుకోక
ఎట్లా చచ్చేది రా ?

104

సంఘంలో

సంఘంలో దుష్టులు ఉన్నంత కాలం – దాని
శాఖల్లో కూడా ఉంటారు
కాలుష్యం నదిలో ఉన్నంత కాలం – దాని
కాలువలకు కూడా అది పారును !

సస్యానికి తెగులు పట్టకుండ – దాని
సంరక్షణ బాధ్యత రైతుది,
రైతే బాధ్యతా రహితుడైతే – జాతి
రాతే తలక్రిందు లౌతది !

ఆతతాయులను క్షమించ కోయీ !
అవినీతికి బలి కాకోయీ !
రాజకీయ రంభల కోసం నీ
తేజ మార్చు కోకోయీ !

105
నీవు వెళ్లిన కేసి

నీవు వెళ్ళిన కేసి ఏ అలికిడైనా
నీ విషయమేమొ అని నిలిచి చూసేను !

నీవుండు దిశ నుంచి ఏ తావి వీచినా
నిను గూర్చి వినగోరి నిలిచి పోయేను !

నీ ఉద్యమము లోన ఏ వెలుగు తోచినా
నీ విజయమే అంచు నింగి కెదిగేను !

ఎట నుంచి, ఎటు నుంచి నా మనసు త్రుళ్ళినా
నీవు వచ్చే వంచు నెమ్మి నయ్యేను !

106

ఎవరవోయీ

ఎవరవోయీ – అనగలేను
నీవు నా
హృదయమే – గుర్తించినాను !

ఉదయమే లేచి నా
వదనమే తిలకింప,
నుదుటిపై కొదమ తు
మ్మెద రెక్క లల్లార్చు !

దినకృత్యముల లోన
మునిగి వివశత నుండ,
అలవు వాపుచు నుండు
మలయ మారుత మూర్తి !

పక్కపై వాలి, దీ
పము తీసి కనుమూయ–
నవ దీప దీవులకు
నను లేపుకొని పోవు ॥

107
పాటలుగా

పాటలుగా జేగేలు మనుచున్నవి! నా
మాటల కిదే చరమ తేజమా ?
పరి సమాప్తి ముందు భగ్గు భగ్గు మనే
కరుణ బాష్ప దీప ధూపమా ?

రస కవితలు పలికాను, రాభీలను పాడాను
బ్రతుకంతా నీ కోసం పాడుతూనె వున్నాను !
వింటున్నావా ప్రియతమా ?
కంటున్నావా నన్ను కలనైనా ?

ఎక్కడ తిరిగేవో ! ఎందుకు పోరాడేవో !
ఒక్కడివైనా గాని, పెక్కుర ఆశలు నీవు !
గైకొనుమా, నా పాటల కల్యాణోజస్సును !
లోకాలకు పంచుమా, రసైక నవోషస్సును !

108

నీ వీణను

నీ వీణను నేను
నా వాణివి నీవు
వీణది సుస్థిర పీఠం,
వాణిది విశ్వ విహారం !

ప్రజాభ్యుదయ కృషిలో నీ
విజయమె నా కోరిక !
త్రిస్థాయికి పెరిగి, లో
క స్థాయిని పెంచు మిక !

నీ గుండెను నేనుండి
రాగ లతలు మీటేను,
నా మానస వనమాలీ !
నవ మల్లెలు నాటుకో !

109
దైవంతో

దైవంతో భుజం కలిపి పని చెయ్యి
తాళం తప్పని గతిలో అడుగెయ్యి!
లయ విన్యాసం రా ఈ లోకము
లయ తప్పని వరకే మన పైనము ॥

నీ కృషిలో, నీ కర్తవ్యంలో
నిత్యం దైవం సమ భాగస్వామి,
సగ భాగం తనకిచ్చేయ్ ఫలితంలో
సద్భావమె పురోగామి సుమి ॥

అడుగడుగున అనుక్షణం
అతడు నీకు జతగాడు,
మంచి చెడ్డ లన్నిట నీ
మనసే తానైన వాడు ॥

110

నీ మనసే

నీ మనసే నీ దైవం
నీ ప్రజ్ఞే నీ ప్రగతి,
నీవే నీ జీవిత నిర్మాతవు
నీవే నీ సుఖ శాంతుల కర్తవు !

ఫల వృక్షం పెంచేవా
ఫలము లారగించేవు,
ముళ్ళ మొక్క నాటేవా
ముళ్ళు గిచ్చి వగచేవు !

నీకు నీవె దాసోహం
నీకు నీవె అభయంకరం,
నీ పరిశ్రమే నీ సౌభాగ్యం
నీవే నీకు సమస్తం !

111

మధు దేవా

మధు దేవా, మాధవా !
మధుపాయీ ! మధు ప్రియా !

చైత్రీ హృదయావనా, పై
శాఖీ ప్రియ మోహనా !
నీ విహార విశ్వాలే
నా వినోద నృత్యాలు !

మామిడి తోటల నీడలు
మామిడి గుబురుల పాటలు
మామిడి పండ్ల రసాలు
మానవ సుఖ లక్ష్యాలు !

మనిషి రూపమున నీవు
మనసు రూపమున నేను,
బ్రతుకంతా నిత్యోదయ
పర మారామము నాకు !

112

భక్తి కంటే

భక్తి కంటే లేదు ముక్తి, దేశ
భక్తి కంటే లేదు శక్తి !
భక్తి లక్ష్యము ముక్తి
ముక్తి లక్ష్యము శక్తి
శక్తి లక్ష్యము రక్తి
రక్తి లక్ష్యము వ్యక్తి ॥

వ్యక్తి భద్రత ముఖ్య మన్నా ! దేశ
శక్తి కతడే మూల మన్నా !
స్వేచ్ఛ కల్గిన వ్యక్తి
సృష్టినే నడిపించు !
కలిసి నడిచే జనత
కాలమునె నియమించు ॥

వ్యక్తి బలమును పెంచుకో, దేశ
శక్తి బలమును పెంచుకో !
వ్యక్తి బలమే సృష్టి
బలముగా తెలుసుకో !
దేశ బలమే, జీవి
తాశగా మసులుకో ॥

113
శక్తీందిర

ఎవరోయీ
ఎవరోయీ
ఈ ఆర్ష మహా జాతికి
ఇంత శోభ తెచ్చినది ॥

మహిషుని శిక్షించిన దొక
మహా శక్తి మహిళ,
నరకుని గెల్చిన దొక నవ
నారీమణి వీర ॥

ఒక సతి ఆత్మార్పణతో
ఉడిగె నొక నియంతృత్వం,
ఒక రతి ఆక్రందనతో
ఉజ్జీవించెను సృష్టి !

ప్రగతికి, ప్రతి పథకానికి
ప్రాణమైన ధీ మందిర !
నాటికి నేటికి జీవిత
నాడియౌ సుధీందిర !

114

వరదాయని వాణీ

వర దాయని, వాణీ ! నీ
వర మొక టిటు రానీ !

అందమైన అమ్మాయిల
అమృత మధుర కంఠాలలో
కల్యాణిగ విరిసి నేను
కలకాలము పాడనీ ॥

మల్లె పూవో, మందారమో
తరుణి జడో, వరుని మెడో,
ప్రణయ రుచిగ నిత్యము నను
పరిమళించనీ ॥

నవ ఋతువుల చెన్ను చిలికి
నవ రంగుల వెన్న తీసి
ఆ తారార్కముగ నిన్ను
ఆరాధించనీ ॥

115
శక్త్యై నమః

శక్త్యై నమః, సర
స్వత్యై నమః !
సర్వ జనా సక్తి పరా
శక్త్యై నమః !

ఓంకార ద్రుత నాద నినాదం వేదం
ఒడలు వంచి పనిచేసిన స్వేదం సాదం,
మిన్ను దిగీ, మ న్నెదిగీ మనిషైన యుక్తి
మనిషీ మనిషీ కలిసే మధువైన శక్తి !

ఆంబా రవ మభ్యసించినట్టి ప్రతీ వ్యాఘ్రం
ఆలమందలకు తానే ఏలిక యగునే !
బలహీనుల కేదమ్మా, రక్షణ రేఖ ?
బహు జనులకు తేవమ్మా, ప్రగతి మయూఖ !

హ్రీంకా రోజ్వల విహాయస విభూతీ !
ఇలా జీవ జీవ జీవన జ్యోతీ !
బీద జనుల దోచి తినే బకులను త్రుంప
భీమాస్త్రం కావమ్మా, పృథివి సుఖింప !

సర్వులకును కూడు, నీడ సమకూరాలి
సమ సమాజ నిర్మాణం సాధించాలి
కృషికీ, శ్రమకూ, ప్రతిభకూ పూజ లభించాలి
శ్రీమంతంబై లోకం పురోగమించాలి !

116

నవ చైతన్య ఝరీ

నవ చైతన్య ఝరీ ! గౌరీ !
నవ జీవన శుభ శంకరీ ॥

చీకటి కమ్మిన లోకము లోకి
వేకువ తెచ్చే ఉషోధరీ !
నరనారీ సమతకు ప్రతీకవై
నవతను నడిపే ఈశ్వరీ ॥

దిక్కు తెలియని, దిక్కే లేని
దీనుల పాలిటి దీప జ్యోతీ !
నిన్నే నమ్మిన నీతిమంతులకు
నిత్య నిరంతర కర హేతీ ॥

నీ బొమ్మల కొలువే జగమెల్ల
నీ బొమ్మలమే మేమెల్ల,
తిలక ముంచి, తాంబూల మొసగి, మా
కలలకు రూపం దిద్దే తల్లీ ॥

ప్రతి సుఖమును నీ వొసగే పండే
ప్రతి నిమిషము నీ పండగే,
అందుకొమ్ము మా బ్రతుకెల్లా నీ
అడుగుల కడ ఆరతి పళ్ళెముగా ॥

117

శక్తికి వందనం

వందనం, వందనం
శక్తికి వందనం,
    శక్తికి, నవశక్తికి, జన
    శక్తికి వందనం !

నిదుర మాని నేర్చుకొనే
చదువు శక్తికి
ఒడలు వంచి పని చేసే
ఓర్పు శక్తికి

ఫలసాయం జాతికెల్ల
పంచి ఇడే శ్రమ శక్తికి
    వందనం, వందనం
    శక్తికి వందనం!

ఆశాలతలు ఫలించే
భూ శక్తికి వందనం !
కళల కాంతుల ప్రశాంతుల
జల శక్తికి వందనం !

ఋతు శక్తికి, పవన ధర్మ
ఋక్శక్తికి వందనం !
వందనం, వందనం !
శక్తికి వందనం !

మన భారత తత్వజ్ఞుల
మానవతా శక్తికి,
వసుధైక కుటుంబ సూత్ర
వైజ్ఞానిక శక్తికి,
సర్వ జన శ్రేయ స్సమ
సామాజిక శుభ శక్తికి !
వందనం, వందనం !
శక్తికి వందనం !

118

రావమ్మా ప్రగతి

రావమ్మా ప్రగతీ !
తేవమ్మా సుగతి !

హేలగ మా తెలుగు పంట
చేలలోన లక్ష్మిగా,
లీలగ మా తెలుగు కళా
శాలలలో వాణిగా ॥

కృష్ణవేణి, మంజీర,
గోదావరి, వంశధార
శతానేక నవ జీవన
జనావనీ ! సుధావనీ ॥

అందాలకు వివిధ రసా
నందాలకు నిలయ మిది,
ప్రేయము ఈ తెలుగు, మా
శ్రేయము నీ వెలుగు ॥

కృషి రూపా, మానవతా
ధృతి దీపా ! రావమ్మా !
యువశక్తుల నవ దీక్షకు
ఉత్తేజము నీవమ్మా ॥

119

జయ జననీ

జయ జననీ, జయ జననీ
జయ భారత జననీ !
        జయ భారత జననీ, జయ
        జయ అమృతావనీ !

జయ జయ కన్యాకుమారి
సంసేవిత చరణ పుటా !
        జయ హిమాలయాగ్ర జటా
        వియదుజ్వల మణి మకుటా !

జయ సమస్త మత మానవ
        జగతి కెల్ల అన్నదా !
స్వపరమ్ములు లేని దైవ
        సాక్షాత్ వాత్సల్య సుధా !

వివిధ మనస్తత్వాలకు
విశ్వ రూప తత్వాలయ !
        విశ్వ మానవ శ్రేయో
        వీధి వీధి దీపాలయ !

120

పండవే నా తల్లి

పండవే, నా తల్లి, పండవే !
నవ ధాన్యముల పంట పండవే !
పాల తల్లివి నీవు
నేల తల్లివి నీవు
పాడి పంటల కెల్ల
బంగారు తల్లివే ॥

అదనులో పడ్డాయి వానలు
పదనులో పడ్డాయి నాట్లు !
మబ్బు నీడల పైరు
దుబ్బులను పెంచవే !
పైర గాలుల వెన్ను
పాపలను సాకవే ॥

పేదలం రైతు కూలీలం, నీ వరద
పాదాల కడ పల్లె వాసులం,
దోపిడీ దొరల చీ
డా పీడలను బాపి,
మాయ మర్మం లేని
మమ్మేలవే తల్లి ॥

మా ఆశ లిందు కురిశాము
మా బ్రతుకు లిందు నాటాము,
ఈ పైరు పాదులకు
మా పిల్ల పాపలకు
పక్షపాతము లేక
ప్రాణాలు కుడిపేము ॥

121

జయం జయం తల్లీ

జయం జయం తల్లీ !
తల్లీ, మా తెలుగు తల్లి !

గోదావరి, వంశధార
కృష్ణ, పెన్న, మంజీరా
జీవన పూర్ణా, అన్నపూర్ణా !
శ్రేయో మానవోదయ సువర్ణా !

నన్నయ, పోతన, వేమన
అన్నయ, త్యాగయ, జగ్గన
అమరావతి, రామప్ప, లేపాక్షీ
అమృత కళల తరళాక్షీ !

విజయనగర, కాకతీయ
వీర సార్వ భౌమినీ !
అధునాతన ప్రజాస్వామ్య
అభ్యుదయ ప్రవర్ధనీ ॥

122

తెగ త్రెంచం డోయ్

తెగ త్రెంచండోయ్,
తెగించి నడవండోయ్ !
తర తరాల యుగ యుగాల
దాస్యపు బంధాలను ॥

కుల భేదపు మత వాదపు
కుటిల వాగురాలను,
భూస్వామ్యపు ధనదాహపు
వ్యూహాలను, మోహాలను ॥

పదవీ పెత్తందారీ
పైశాచిక పంథాలను,
పైసకు పార్టీ మార్చే
పగటి వేష బృందాలను ॥

ఏక జాతి, ఏక నీతి
లోకైక విభూతి
లక్ష్యంగా సాగండోయ్,
కక్ష్య లెల్ల గడవండోయ్ ॥

123

రెక్క లుండియు

రెక్క లుండియు నేలపైనే
కెక్కరించును కోళ్ళు, బాతులు !
శుక పికాదులు చెట్లపై సుఖ
సుందరముగా ఆడి పాడును !

మానసమ్ముల దేలి యాడుచు
వ్యోమసీమల బోవు హంసలు !
గరుడ గాంధర్వములు విశ్వాం
తర వినోదము లనుభవించు !

పక్షములు గల వెల్ల పక్షులె
భావ భేదము వృత్తియందే,
ప్రాభవము గల వాడవేని
బ్రతుకు బాటలు తెలుసుకో !

124
ఇల లోపలి ప్రతి దేశం

ఇల లోపలి ప్రతి దేశం
ఏదో ఒక జాతిది,
నీ దేశం ఏ జాతిదో
నీకు తెలుసునా, నేస్తం ?

నీకు బలం లేకున్నా
నిర్వీర్యుడ వనుకొన్నా
జాతి లేని వాడవు కా
జాల వెన్నడును, నేస్తం !

జాతిని గుర్తించుకో, జాతి
నీతిని గుర్తించుకో !
జాతి బ్రతుకె నీ బ్రతు కను
సత్యం మరువకు, నేస్తం !

125
ప్రతిభను పైదొలగ ద్రోసి

ప్రతిభను పైదొలగ ద్రోసి
పైరవీకి స్వాగతం పలుకకు !
ఆదిత్యుని మరుగు పరచు మేఘం
అతడి కంటె గొప్పది కాదు !

జాతి లోన నీ వొక వ్యక్తివి,
జాతి గౌరవం ప్రతి వ్యక్తిది !
జగతికి నీ జాతి శక్తి చూపుటలో
స్వపర భేద భావము లెంచకు !

పౌరుషముగ నీ జాతి బ్రతక గల్గినపుడె
బ్రతక గలవు సుమా నీవు కూడ,
సంకుచితపు వ్యక్తి గొప్ప కన్న
సామాజిక శ్రేయస్సే మిన్న !

126

కపోతమా

కపోతమా !
ఏ కర్తవ్యంతో నీ
వెందు పోవుచున్నావో !
కపోతమా !

ప్రియురాలికి ప్రేమ సందేశమో
లోకానికి శాంతి సందేశమో
లక్ష్యం చేరే వరకైనా
రక్షణ కలదా నీకు ?

అదిగో గమనించి నావె
ఆ తాటి చెట్టు పైని
ఆకలితో చూస్తున్నది
నీ కేసే రాబందు ?

సాయుధ బల మున్నప్పుడె
సాధు రక్షణం సాధ్యం,
నీ పయనం వెనుక నిన్ను
కాపాడే బల మున్నద ?

127

ఈ దేశం నీ దంటే

ఈ దేశం నీ దంటే
కాదంటావు !
    ఆద్యుడ వీవే ఈ సంస్కృతి కంటే
    లేదంటావు !

ఈ రాజ్యం నీ దంటే
ఎందుకు నా కంటావు !
    ఈ సంపద లన్నీ నీవే అంటే
    దాసుడ నేనెటు లోవుదు నంటావు !

నీ ఆస్తిని కొల్లగొట్టి
నీ మెదడును కడిగి వేసి
    నిను బానిస జేసుకొన్న
    నేరస్తుల కాల్మొక్కుతు ॥

వ్రాయకున్న వాల్మీకి
రాము డెందు కలడోయీ ?
    వేద వ్యాసుని వారసు
    డా ! దేశం నీ దంటే ॥

128
నేస్తం ఆలోచించు

నేస్తం, ఆలోచించు
నీ దన్నది ఏమున్నది ?

విశ్వ చింతనా నిధిలో
విశ్వ పాలనా విధిలో
నీకును ఖ్యాతిని తెచ్చే
నీ విరాళ మే మున్నది ?

పైరవీల వలలు విసరి
పదవుల బట్టగ వచ్చు,
తప్పుడు దారులు తొక్కి
ధనమును గూర్చగ వచ్చు,
ప్రతిభా స్వార్జితమౌ నొక
పైసయైన నీ దున్నద ?

ఏకత ఉమ్మడి నిధికి
లోకాత్మ వికాసానికి
జీవకోటి శ్రేయానికి
నీ విచ్చిన దే మున్నది ?

129

మానవత్వం హసించాలని

మానవత్వం హసించా లని
దానవత్వం నశించా లని
    ఎవరి నుద్దేశించి ఉపదే
    శించుచుంటివి, కవి కుమారా ?

మానవుడు మానవత వీడడు
దానవుడు నీ మాట వినడు,
    పావురమ్ముల కేలరా? రా
    బందులకు బోధించరా !

సింహమునకూ, గోవుకూ సహ
జీవనము సహజమ్ము కాదు,
    గోవు నెందుకు మోసగింతువు
    కూడి బ్రతక మనీ ?

130

మానవ జీవిత మార్గంలో

మానవ జీవిత మార్గంలో
మధువులు చిలికేదే కవిత,
మానవ జీవన గమనంలో
మందార స్యందనమే కవిత !

మతమో, వ్యాపారమో, రాజ కీ
యమో కాదు కవిత,
జీవన గతిలో అలసిన మనసును
సేద దీర్చునదె కవిత !

ఒకే అమ్మ బిడ్డలు జను లెల్లరు
ఒకే అన్నమున బ్రతికేరు,
అందరకూ సమముగ ఆనందము
అందించే రస భాండము కవిత !

131

భారతీయుడా

భారతీయుడా ! నీ
బాధ్యత విడనాడకు రా !
గోపుర భారత్, ఉమ్మడి
గొడ్డు కానీయకు రా !

విశ్వ జనీనత – నీ
వేద సంస్కృతి !
సంకుచిత స్వార్థాలను
సహించకు, క్షమించకు !

భారత్ నీ దేశం
భారత్ నీ జాతి
భారత్ నీ సొంతం రా !
పరులకు తల వంచకు రా !

132

ఏ గ్రహ తారా సీమల

ఏ గ్రహ తారా సీమల
ఏ సేద్యం చేసేవో,
ఏ లోకాంతర వాసుల
తో స్నేహం నెరపేవో,
విజ్ఞానివి నీవు, నీ
వేమైనా చేయగలవు !

మనసును గెల్చిన వాడవు
మనో వేగ మొక లెక్కా?
కోటి కాంతి వర్షాలను
గుప్పిట గొని రాగలవు !
ప్రేమికుడవు నీవు, నీ
వెంత కైన తగుదువు !

ఒక్కటె నా చిరునామా
పెక్కులు నీ క్షేత్రాలు,
చీకటు లను సాగు చేసి
లోకాలను పండింతువు,
దోసెడు వెన్నెలను నా
కేసి విసర లేవా, ప్రభు ?

133
ఎక్కడివీ భావాలు

ఎక్కడివీ భావ పరం పరలు?
ఎడ లేనివి ! కడ లేనివి !

అలలు అలలుగా నా హృద
యాంచలాలు తాకుచు,
పక్షుల వలె నా మానస
వక్షంపై వాలుచు ॥

నిఖిల విశ్వముల సమష్టి
నిధులు పొంగి వస్తున్నవో !
ఏ యోగ సమాధులు భువి
కిడుచున్న శుభాకాంక్షలో !

అక్షర కలశములు నింపి
అందిస్తున్నది నీవా ?
పద పంజరముల నిన్ను
పట్టగల్గుదున నేను ?

134

నా శక్తిపై నాకు

నా శక్తిపై నాకు నమ్మకము లేకనా
నీ సాయ మడుగుచుంటి ?
నాదైన కరసేవ నా చుట్టు లేకనా
నీ ఆజ్ఞ గోరుచుంటి ?

నీవె నేనని నీవు నిజము చెప్పిన నాడె
నేనె నీపై పోతిని కదా ?
మన మొక్కటేయైన, మత మొక్కటేయైన
మనసేమొ నీ దాసియౌ సదా !

నా జీవిత క్షేత్ర నానాత్వమున కెల్ల
నేనె కర్తను, కర్షకుడను
ఐన, నేలనొ పంటనెల్ల నీ పాదాల
గాదెలకె తోలు చుందు !

135

నా వైనం ఏకత్వం

నా వైనం ఏకత్వం స్థిరం,
నీ వైనం నానాత్వం చరం !

నీ మనసు తన తోడ
నిను కూడ గొంపోవు,
నా మనసు నను వీడి
నలు దెసల విహరించు !

నీది మనో వేగం
నాది మనో విన్యాసం,
నిఖిలాత్మక వాసం నీ లీల
నిను అన్వేషించుట నా హేల !

ఎట నీ వుంటివొ ఏమో
ఇట ఉంటిని నేను,
నీ ఆత్మకు సోకునా
నీ కొరకే నా పాటలు ?

136

ఆడుచు పాడుచు

ఆడుచు పాడుచు బ్రతకాలి
అతిగా, జతగా బ్రతకాలి !
పనిలో నైనా, వనిలో నైనా
అని లోనైనా ఆనందంగా ॥

అణువైనా వెనుకకు చనలేము
క్షణమైనా ముందుకు కనలేము,
సదా వర్తమానమౌ సృష్టిలో
సమ్యక్ రమ్య మనోహరమ్ముగా ॥

విచారించుటకు సమయం లేదు
వినోదిస్తు ముందుకు పోవాలి,
అలపు లేక ఆలస్యం కాక
ఆది అంత మొకటే రసాబ్ధిగా ॥

137

ఎవరవో నీవు

ఎవరవో నీవు నే
నెరుగ నను కోకుమా !
  ఇల లోన నీ ఉనికి
  తెలియదను కోకుమా !

అందరికి తెలుసు నీ
వందరిలొ కల వని,
  ప్రతివాడు తానె నీ
  వని గర్వపడు నని !

కదన రంగము లోన
కాలుడవు నీవు,
  నర సమాజము నడుమ
  కరుణాళు వీవు !

నా మనసులో నిరం
తరము వెన్నెల కాయు
  అమృత కామన వీవు !
  ఐశ్వర్య మీవు !

138
ప్రేమలూ, కారుణ్యములు

ప్రేమలూ, కారుణ్యములు జీ
వితమునకు చెలులు,
ప్రగతి మార్గము లోన అవి కా
రాదు అవరోధమ్ములు !

అన్నమే పరమాత్మ, అది లే
కున్న నిలువదు జీవితం,
జీవితము నిలబడిన వెనకే
చిన్మయా నందమ్ములు !

ప్రియతమా! కర్తవ్య మొకటే
ఋతము, తక్కిన దెల్ల క్షణికం,
సాగుమా తేజో ముఖమ్ముగ !
వేగు జుక్కలు కలవు చాలా !

139

ప్రకృతికి కూడా ఎన్నో

ప్రకృతికి కూడా ఎన్నో
పరిమితు లున్నవి,
ప్రాణానికి సైతం ఒక
పథక మున్నది !

మల్లె తీగ కాయునా
మామిడి కాయలు ?
పెద్ద పులికి పుట్టునా
పిరికి గొర్రెలు ?

బంగాళా ఖాతమైన
పాల సంద్రమైనా
చెలియల కట్టను దాటితె
శత్రులు కావా ?

మానవుడా ! నీకు కూడ
మార్గ మొకటి కలదు,
మర్యాదలు దాటకుండ
మానవతను నిలుపు !

140

కాలం తోడిది వేగం

కాలం తోడిది వేగం, వే
గం తోడిది కాలం !
కాల వేగములు కదం ద్రొక్కుతూ
కదలడమే అభ్యుదయం !

కాలం కదలక కూర్చున్నపుడు
కాలి బాట యైనది వేగం,
కాలం లేచి పరుగిడగా, ఆ
కాశ మంటినది వేగం !

నీ వేగమె నీ జీవిత కాలం,
జీవిత మనగా వేగ ఫలం !
ప్రియతమ ! కాలమ్మును జయించు కో
రిక కలదా ? వేగమును పెంచుకో !

141
తీగలో పూవుంది

తీగలో పూ వుంది
పూవులో తే నుంది
తేనెలో తీ వుంది
తీపిలో ఏముంది, మిత్రమా ?
తీపిలో-
నీవు, నేను !

మనలో మాధుర్యం
మాధుర్యంలో మధువు
మధువులో మందారం
మందారంలో చెట్టు
చెట్టులో ఏముంది ! మిత్రమా ?
చెట్టులో - మట్టి !

మట్టిలో ఏముంది?
మనసు !
మనసులో ఏముంది ?
మహస్సు !
మహస్సులో ఏముంది ?
నీవు, నేను !

142

శుద్ధసత్వ గుణసిద్ధుడు

శుద్ధ సత్వ గుణ సిద్ధుడు
సుఖ సంతోష విశుద్ధుడు,
మానవతా మహనీయ బుద్ధుడు
మధు జీవన అనిరుద్ధుడు !

ఎవ రతడు ? ఆదర్శ పురుషుడు ?
నవ మానవతకు వైతాళికుడు ?
నీవే ఎందుకు కారా దతడు ?
నిర్మ లాత్మకుడు ? నిఖిల జనీనుడు ?

యువకుడా ! ఆధునికుడా !
ఓజో తేజో నిలయుడా !
ప్రాభవమున ముందుకు చనువాడే
భావి జగజ్జన నాథుడు !

143
సృష్టి నీ ఆనంద లీలా

సృష్టి నీ ఆనంద లీలా
నృత్యముగ చూచితిని కనుక
వ్రాసినాడ అకాండ తాండవ
వర్ణనాత్మక గేయ కావ్యం !

మెరుపు ఉరుమై విరియునట్లే
మృదుల నృత్యం తాండవమ్మై
మంచి చెడ్డల నదుపు చేసే
మహిమగా భావించినాను !

నన్నపార్థము చేసికొంటివో
నన్నె వేదిక చేసికొంటివి !
ఆపుమా, నటరాజ ! నే నిక
ఓపలే నీ "వర్టిగో" !

144
ఎక్కడా చోటు లేనట్టు

ఎక్కడా చోటు లేనట్టు
ఎక్కితివి నా నెత్తి మీదకు,
తాండవింతువు, హరహరా ! నా
తలను త్రిప్పుచు గిరగిరా !

ఆట పాటల ప్రాణమవు, నీ
పాట చాలును నాకు, దేవా !
ఆడ జాలను నీ వలె, అందుకు
ఆయు వెంతో కావలె !

సృష్టి స్థితిలయ కారకము నీ
నృత్యమే అన్నంత మాత్రన
దాని రుజువుకు నా శిరమునే
దాఖలా గొనదగునె, శంభో !

145

జీవిత మొక పాట

జీవిత మొక పా టను కొన్నా,
పాట మధుర మనుకొన్నా,
    పాటలలో గల స్వరములలో పలు
    పశు పక్ష్యాదులు కల వన్నా !

సరిగమదని వర్ణాదుల కంటే
పంచమ వర్ణం మెరుగన్నా !
    పరభృత మనియో, వగరు తిను ననియొ
    ప్రణవమునకు వెలి తగదన్నా !

మానవ నైజములో పశు పక్షుల
మడి మాన్యము లుండిన వన్నా !
    ముందుకు పోయే మనిషికి ఇతరుల
    మొక్కులు గొను హక్కులు కలవన్నా !

146

ఆధారం

ఆధారం !
సంగీతానికి భావం
భావానికి సాహిత్యం
ఆధారం !

సాహిత్యానికి నీ నా
సౌహిత్యం ఆధారం,
సౌహిత్యానికి జగ దవ
గాహన ఆధారం !

జగ దవగాహనకు ఆత్మ
జాగృతి ఆధారం,
జాగృతికి స్థిత ప్రజ్ఞుల
త్యాగము ఆధారం !

త్యాగములకు హృదయార్పణ
దాస్యము ఆధారం,
దాస్యము లన్యోన్యము లా
ధారములు పరస్పరం !

147

సరిగమలకు

సరిగమలకు రంగు లొసగి
స్వర పాత్రల రుచులు నింపి
చరణములకు నా హృదయ
స్పందనలే కింకిణులుగ
అవనీ నట రంగముపై
ఆరాధింతును నిన్ను !

రాజకీయములు వలదు
రాజ భోగములు వలదు
సన్మానమ్ములు వలదు
సత్కారమ్ములు వలదు
నీ చెలువము నాపై వె
న్నెల గాసిన చాలు నాకు !

నీ గాత్రము, నీ వీణ
నీ వేణువు, నీ డమరు
నిత్యము నా పూజా విధి
నృత్యము చేయుచు నుండ
పారవశ్యమున నేను
పరమాత్మయె నైపోదును !

148
మానవతా

మానవతా ! మేలుకో !
మంచికి మార్గం చూపి
మానవ మహి నేలుకో ॥

పొట్టకూటికై మనిషి
పుట్టెడు పాపాలు చేసి
తట్టలతో మోసుకొంచు
గిట్టుట తప్పించుకొనగ ॥

ఒకడి బ్రతుకు కొక డడ్డం
ఒకడి స్వేచ్ఛ కొక డడ్డం
కాకుండగ నరు లెల్లరు
కలిసి బ్రతుకు గతి చూపగ ॥

శుక పిక శారికల నుంచి
సుఖశాంతులు నేర్చుకొని,
మత వైరము లార్చుకొని
మానవుడు పురోగమింప ॥

ముందుకు పోవలసిన మానవుడు
సందు గొందులకు పడిపోతున్నాడు !
విశ్వ జనోదయము చూపి
విను వీథుల నడుపుకో ॥

149

తెలుగు తెలుగు

తెలుగు, తెలుగు, తెలుగు !
తీపి తీపి తెలుగు !
తెలుగు తెలిసి నపుడె
తెలివి విరిసి వెలుగు ॥

నదులు, పర్వతము, లుద్యా
నములు, పొలము, లంబుధులు
వీణ మెట్లుగా పలికే
వాణీ వదనము తెలుగు !

లోకములో ఎన్ని భాష లున్నా
వాకిటిలో ఎన్ని భోగ భాగ్యము లున్నా
పూలు, పండ్లు, తేనెలతో
పూర్ణ కుంభమీ తెలుగు !

కలరు కవులు, మహా మనీషులు,
కలరు యోధులు, కర్మ యోగులు,
విశ్వ మానవత తెలుగు !
విశ్వ మాధురిమ తెలుగు !

150

ఉమ్మడి జీవితం కాదు

ఉమ్మడి జీవితము కాదు సమాజం,
ఒకే స్థాయిలో బ్రతుకుట సోషలిజం !

కూడు, గుడ్డ, కొంప సమ
కూరవలయు ఎల్లరకూ,
శాంతి సుఖా లందరకూ
సమకూడుటె సోషలిజం !

ఆర్థిక సాంఘిక సమతా
న్యాయం జనతకు చాలు,
స్వేచ్ఛ కావలయు కవులకు
చింతకులకు, ధీమతులకు !

మానవ లోకం - ధీ
మహితం కావా లంటే
గతం కాదు గమ్యం
ముందు చూపె రమ్యం !

151

స్వేచ్ఛే ప్రగతి

ఉమ్మడిగా జీవించుట వేరు,
ఎల్లరు
ఒకే స్థాయిలో బ్రతుకుట వేరు !

ఉమ్మడి జీవితమున లే
దోయి స్వేచ్ఛ వ్యక్తికి,
వ్యక్తి స్వేచ్ఛ లేకుంటే
శక్తి విరియ బోదోయి !

చెట్టుకు పిట్టకు ఉమ్మడి
జీవిత ముండిన కానీ
పిట్ట కాలు చెట్టు కొమ్మ
కట్టేసుకు మన లేవోయ్ !

ప్రతిభ, ప్రాభవం గలిగిన
వాడు లేచి పరుగెత్తు !
విశ్రాంతిని గోరు వాని
విడిచిపెట్టి పోనీ వోయ్ !

152

తన కాలు కోయగా

తన కాలు కోయగా తన తమ్ము డేడ్చునా
అన లేదె యోగి వేమన ?
జీవాత్మ దేని కదె, సర్వ స్వతంత్రమ్ము,
దైవ మది వ్యక్తిగతము !

ప్రకృతిలో ఎన్ని వస్తువు లుండు, అన్ని దై
వము లుండు వేరు వేరుగ !
నిను నీవు కాపాడుకొను నట్లె నీ దైవ
మును కూడ కాపాడు కోవలె !

వాస్తవమ్మునకు నీ వెవరు? నీ దైవ మె
వ్వరు ? ఇర్వురొక్కటే సుమ్మ !
నీ క్రియా శక్తియే నీ దైవము,
నీ ప్రజాసక్తియే నీ విజయము !

153

నీవొక జల కలశం

నీవొక జల కలశానివి
నీ దేవుడు సూర్యుడు,
    నిను బోలిన కలశాలే
    నిఖిల జగాలు !

సూర్యుడొకడె అనుట వలన
సుఖ మేమిటి నీకు?
    నీ వ్యక్తిత్వమె నీది
    నీ జీవితమే నీది !

దేవు డొకడు కాదోయి
జీవరాశి దేని కదే !
    నీవు పోవగానే, నీ
    దేవుడు నీతోనె పోవు !

154
ఇదియేనా నాగరిక జీవనం?

ఇదియేనా నాగరిక జీవనం ?
ఇదియేనా మానవ సంస్కారం ?
రక్తపు టేరులు, అశ్రుధారలు
రుద్ధ కంఠములు, రోదనలు !

ఏ దంతస్తుల మేడల ప్రక్క
ఏడుస్తున్న పూరి గుడిసెలు,
బీరు బ్రాందీల బొజ్జల సరస
బీద బిక్కి యెమ్ముల గూండ్లు !

లంచాలూ, కంచాలూ, మంచాల్
లావు దొరల పంచలలో సంచులు,
రౌడీలకు రాజ్యాలు కోటలు
ప్రజలకు మాత్రం మురికి పేటలు !

155

వేదాంతం కాదు

వేదాంతం కాదోయి జీవితం !
విశ్వమానవత లోకి
వికసించుట జీవితం !

ఏ సమాజమున కైనా
ఏ మత వ్యవస్థ కైన
ఆచారం అలవాటుగ
అనుసరించి వస్తుందోయ్ !

శతాబ్దాల గతంలోని
శాసన శవపేటిక కాదోయి !
అధునాతన వర్తమాన
అభ్యుదయమె జీవితమోయ్ !

మౌలిక ప్రకృతి ధర్మాలు
మారవు ఏ నాటికీ,
మారే దొక జీవితమే, ఇష్ట
మార్గానికి గొనవోయీ !

156
బలహీనులు సాధువు లైనప్పటికీ

బలహీనులు సాధువు లైనప్పటికీ
బలవంతుల కృపపై బ్రతికే వాళ్ళే రా !
బలవంతుల కృపపై ఆధారపడే బ్రతుకు
బంగారపు దైనా అది బానిస బ్రతుకే రా !

కురంగాలు, మయూరాలు, కపోతాలు, గోవులు
పరమ సుందరా లైనా బలహీనత వలన
క్రౌర్యం వాతను బడుట కాంచుట లేదే ?
ఋషి కైనా బలముండుట శ్రేయము రా !

ప్రేమ కైన, సౌందర్యారాధన కైనా
శ్రీ పూజల కైనా, సుఖ శాంతుల కైనా
భయ రాహిత్యమె ప్రధాన మౌరా !
బలాఢ్యుడై బ్రతుకుటె కర్తవ్యం రా !

157

పశువును బ్రతక నివ్వడు

పశువును బ్రతక నివ్వడు,
పక్షిని బ్రతక నివ్వడు,
తనకు అడ్డ మనుకొంటే – తోడి
మనిషిని బ్రతక నివ్వడు !
        ఎవడు వాడు ? ఎవడు వాడు ?
        ఎవడా క్రూరుడు ?

అడవులు నరికేస్తాడు,
పుడమిని మాడ్చేస్తాడు,
గాలిని నీటిని కూడా
కలుషిత మొనరిస్తాడు !
        ఎవడు వాడు ? ఎవడు వాడు ?
        ఎవడా దుష్టుడు ?

వంచనతో ధనం గడిస్తాడు,
మంచివారి నణగ ద్రొక్కుతాడు,
స్వప్రయోజనం కోసం
సభలను రంజిస్తాడు !
        ఎవడు వాడు ? ఎవడు వాడు ?
        ఎవడా వంచకుడు ?

158

లోకానికి దేవుడొకడు కాదురా

లోకానికి దేవుడొకడు కాదురా !
నీకు నీ దేవుడే పూజ్యుడురా !

తూరుపు కొక దేవుడూ
పడమర కొక దేవుడూ
ఇద్దరి మధ్యా ఎంతో
గుద్దులాట కలదురా ॥

కులాని కొక దేవుడు
మతాని కొక దేవుడు,
ప్రాదేశిక సమూహాల
ప్రస్థితికే దేవుడు ॥

ఆచారము ననుసరించి
అడుగులు ముందుకు వేసే
జీవ యాత్రలో దేవుడు
సేవక మాత్రుడు కదరా ॥

159
దొంగ-దొంగ

తోడి మనిషిని దోచు దొంగా !
కూడు దాచే ఇంటి గొంగా !
ఇరువ దమ్ముల విల్లు
నెత్తె భారత శక్తి,
అహి శాయి కడ కూడ
నహి నీకు ముక్తి ॥

మురికి వాడల నరక వాసీ !
నరక వసతియు లేని నిర్వాసీ !
పూర్వ దిక్కున పూర్వ
పుణ్యమే దిక్కుగా
ఉదయేంది రదె వెలసె !
హృదయ మర్పించరా !

అందలము దిగలేని జడుడా !
అరు గెక్కరాని యాచకుడా !
జగ దేక సమ సమా
జ విమాన మేతెంచె,
వర్గ భేదము త్రుంచి
వరుసలో నిలవరా !

వేల ఎకరాల భూజానీ ! వేన
వేల తకరాల యజమానీ !
పరిమితులు పెట్టుకొని
పరపీడ మానుకొని
గ్రామ పట్టణ సామ్య
ప్రభుత సాధించరా !

160

టెర్రరిజం కాదురా, యువకుడా

టెర్రరిజం కాదురా, యువకుడా !
మిత్ర రిదే చూచుకోర నీ హృదయం !

అత్త మీద కోపం
దుత్త మీద చూపకురా !
అధము డెవడో చేసిన పాపానికి
అమాయకుల హింసించుట తగదురా !

లోకమునే బాగు చేయ దలచితివో ?
లోక మనగ నీ వొకడివే కాదు గదా ?
కాకులదే మెజారిటీ అయినప్పుడు
కోకిల గొంతుక లెవరికి వినపడురా ?

ఉద్రేకం వీరత్వం కాదురా !
ఊహ తెలిసి ఉద్యమాలు నడపరా !
టెర్రరిజం కుర్రతనం,
గొర్రె కన్న బలహీనం !

161

కొక్కురోకో

కొక్కురో, కొక్కురో, కో !
కోట్ల జనములు మేలు కొన్నారో !
కోట్ల జనములు మేలు
కొన్నారు, విన్నారు
కొత్త శక్తులు భువికి
కొలిశారు, నిలిశారు ॥

పాత కంబళి లోని సోమరీ !
భూత కాలము విడని తెర్వరీ !
లోక బంధువు వచ్చి
వాకిట్లో నిల్చెరా !
అంధకారము పైని
ఆహవము సాగెరా ॥

కలుపు తరుగుట లేదె, కర్షకా ?
మలుపు తిరుగుట బాధె, కార్మికా ?
కొడవళ్ళు పట్టి ది
క్కులు నిల్చె గట్లపై,
కల లెల్ల పండి కో
కిల పిల్చె చెట్లపై ॥

కను మూసి పొర్లాడు పిల్లీ !
పను లెల్ల చెడ బల్కు బల్లీ !
ఎంత కాలము ప్రగతి
నేడ్పింత్రు ? నవశక్తి
సెలగి మీ గుహ లెల్ల
చీల్చి చెండెడు నింక ॥

ఉగ్ర నైరాశ్య విద్యార్థీ !
వ్యగ్రాంధకార ప్రత్యర్థీ !
అరుణోదయము విరిసె
తరుణామృతము కురిసె
సర్వ సమతా మాత
స్వాగత మ్మీ వచ్చె ॥

ముందె మేల్కొన వలసిన ఋషీ ! సందు
గొందెలను దాగిన మనీషీ !
వ్యధిత మానవ హృదయ
శిథిల పాత్రిక బట్టి
అభ్యుదయ దేవి నీ
ఆతిథ్య మాశించె ॥

చొక్కి మంచము చేరు భోగీ !
చిక్కి కుంపటి కాగు మూగీ !
పల్లె పట్టున లక్ష
పనులు పడి వున్నాయి,
నవ మానవము కొరకు
నాగళ్ళు పన్నరా ! ॥

162
ఎందుకు విషాదం

అరుణోదయము లోన తరుణోదయ సఖీ !
కాలాబ్దముల గూర్చి కలత పడ నేటికే ?

తల లోని నెలవంక కలకంఠ కుహువుగా
విశ్వ నర్తకి వీవు, విశ్వగాయని వీవు !
కాకి గోలకు బెదిరి కన్నీరు తేదగునె ?
ఘూక ధాటికి లొంగి చీకాకు పడుదువే ?

ఉద్యానవనములో ఒకటొ రెండో కాదు
విరియుచుండును వేనవేలు పూల కులాలు,
ధూర్తాళి కేలనే తోటపై పెత్తనము ?
గొడ్డళ్ళ కేలనో గుత్తాధికారాలు !

నవ మాసకాల మజ్ఞాత వాసము చేసి
నవ మాసమున లేచి నాట్యామాడదె పికము ?
కాల మనుకూలమ్మొ కానపుడు వగపేల ?
అవకాశమును బట్టి అడుగు ముందుకు వేయి !

రస మన్నచో అన్న రస మొక్కటే కాదు,
అభ్యుదయ మొసగునది ఆక లోకటే కాదు,
అన్న రసమును మించి అమృత మున్నదె, సఖీ !
కర్తవ్యమున్న దాకలిని మించిన దెంతొ !

కాలిలో ముల్లనుచు కూలబడి బాధతో
ఏలనే కన్నీటి ఏరుపై కరిగేవు ?
ముల్లు దీయగ వేరె ముల్లు కలుగదె, సఖీ ?
కన్నీరు మాత్రమే కరుణ రస మౌనటే ?

ఎంతొ మంచు ఎడారి నెదిరీది వచ్చితివి,
ఎన్నొ శిశిర దళాల నెదిరించి గెల్చితివి,
హింసో, అహింసో అదేమైన కానిమ్ము,
కర్మయోగమె ప్రగతి ధర్మమై వికసించె !

త్యాగాలు చేసి, సుందర వసంతా రామ
మహిత రాజ్యమును సంపాదించుకొన్నావు
నీ అభీష్టము రాల్చి నిష్ఫల మ్మొనరించు
ఆతతాయుల దుష్క్రియల పట్ల కృప యేల ?

పశ్చిమమ్మున తెల్లవారదో ? ఉత్తర
మ్మున మంచు కరగదో ? పోనిమ్ము; మధుమాస
మరుగుదెంచినది నీ అభిమతము కొరకె కద ?
అనుభవింపుము జీవితాదర్శ మది యొకటె !

కృష్ణమోహన వనప్రియ గీత సంగీత
భావ గీతల లోని దేవీ ! నమస్తుతే !
సఖి వీవు, నా ఉపాస్య ప్రకృతి వీవు, మి
ధ్యా చింత వీడి, వాస్తవ దృష్టి గొని, లెమ్మ !

అరుణోదయములోన తరుణోదయ సఖీ !
కాలాబ్దముల గూర్చి కలత పడ నేటికే ?

163

పువ్వులు పువ్వులు

పువ్వులు, పువ్వులు, పువ్వులు
పూజకు పువ్వులు, పువ్వులు !
బహు రంగుల పువ్వులు,
బహు తావుల పువ్వులు ॥

తెల్ల తెల్లని మల్లెలు
నల్ల నల్లని కల్వలు
ఎఱ్ఱని మందారాలు
పచ్చని చేబంతులు ॥

నీలి పూల మబ్బుల క్రింద, వరి
చేల పూల కంబళి మీద
నీ అడు గడుగూ పువ్వులు
నీ అణు వణువూ పువ్వులు ॥

నా పని పాటుల తోటలు – నీ
పాదాంకిత హారతులు !
నా బ్రతుకు పూల దోసిళులు – శత
ఋతు చక్రాల ఉషస్సులు ॥

164

ఎన్నో కోరికలు

ఎన్నో కోరికలు – ఎ
న్నెన్నో ఈరికలు !

కోరికలకు ఈరికలు
ఈరికలకు కోరికలు,
అవధి లేని బాటలలో
అంతు లేని తోటలలో ॥

సృష్టికి మూలం
ప్రేమ కోరికలు,
ఇహ జీవిత గమనానికి
ఇంధనం ఈరికలు ॥

కోరిక లీరిక లెత్తుచు
కొనసాగుటయే ప్రకృతి,
ప్రకృతి ధర్మ రథ యాత్రకు
ప్రాణాశ్వాల్ కోరికలు !

165

ఆనందానికి ఆకృతి

ఆనందానికి ఆకృతి
ఈ నా పాటల తోట !
అన్ని ఋతువులూ దేని కదే ఒక
అందా లొలికే బాట !

ప్రేమ యాత్రికుడవో, పుణ్య
క్షేత్రాసక్తుడవో-
అధ్యా త్మాన్వేషకుడవొ, నీకు
తథ్యమైన విశ్రాంతి కేంద్ర మిది ॥

రమ్ము, ప్రియతమా ! వచ్చి, ఈ కుటీ
రముల రుచుల ననుభవించి పొమ్ము !
పుట్టినందు కీ మాత్రపు రసవత్
పూర్ణత్వమైన గ్రోలి పోవలె ॥

166

సంగీతమె

సంగీతమె సుఖ జీవితము
సహజ సుందరము, శాంతి ప్రదము !
శుక పిక మధుకర శారికాదుల
సుప్రభాత గానామృత పూరము,
నిరతము హృద్వీణను పలికించే
పరమ నృత్య మంజీరము !

గళమున నిత్యము గానము మొరసే
అలవాటే ఆరోగ్యము,
జీవేశ్వర కల్యాణ ప్రగతికి
శ్రీమ న్నాద స్వరము !

సర్వ విశ్వ విశ్వాంతర బంధం
సర్వేశుని హృదయ స్పందం,
సంగీతానికి పీఠం ఈ నా
సాహిత్య వనం స్వచ్ఛందం !

167
మనసా విహరించవే

మనసా ! విహరించవే !
మనసు దీర, మమత మీర ॥

తోటలోని ప్రతి ఫలమూ, పుష్పము
ప్రతి లవమూ ఒక దర్పణమ్ముగా
నిన్ను నీవు సరిదిద్దు కొనుచు రమ
ణీయముగా, వరణీయవుగా ॥

శ్రావ్యములౌ శుక పిక రవములపై
స్వారీ చేయుచు గోలోకముల
పాలను పిదికి, ప్రాణుల దనిపి
ప్రజలకు మధువులు పంచుచు ॥

పై పై కేగే మానవుడు
పట్టు తప్పి పడిపోతున్నాడు !
పట్టుకొని, నీ వెంట గొని
పర మైశ్వర్యుని జేసుకొని ॥

❋ ❋ ❋